

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZIRLIYI
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏT
UNİVERSİTETİ

“AZƏRBAYCAN VƏ XARİCİ ÖLKƏ BƏSTƏKARLARININ
ƏSƏRLƏRİNDƏN İBARƏT KÖÇÜRMƏLƏR”

Azərbaycan qarmonu üçün

050310- “Xalq çalğı alətləri ifaçılığı” ixtisası üzrə

(ali və orta ixtisas musiqi məktəblərində, ali təhsil ocaqlarında bakalavr pilləsində
təhsil alan qarmon ixtisaslı tələbələr üçün)

DƏRS VƏSAİTİ

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət
Universitetinin Elmi Şurasının 30.04.2018-ci
il tarixli iclasının 07 sayılı əmri ilə təsdiq
edilmişdir.

BAKİ-2018

Tərtib edən:

Hüseyn Həsənəli oğlu Həsənov

*ADMIU-nun “Xalq çalğı alətləri ifaçılığı” kafedrasının
müəllimi*

Elmi redaktor:

Ceyran Emin qızı Mahmudova

*ADMIU-nun “Musiqi sənəti” fakültəsinin dekanı,
professor*

Rəyçilər:

Nazim Kazım oğlu Kazımov

*AMK-nın nəzdində Musiqi Kollecinin müdiri,
Əməkdar İncəsənət Xadimi, professor*

Umud Ağasif oğlu İbrahimov

*ADMIU-nun “Xalq çalğı alətləri ifaçılığı”
kafedrasının müdiri, dosent, Əməkdar müəllim*

Bakı, “Ecoprint”, 2018,

ISBN: 978-9952-29-103-7

© Hüseyn Həsənəli oğlu Həsənov

GİRİŞ

Qədim və zəngin ənənələrə əsaslanan Azərbaycan xalq musiqisi və milli instrumental musiqi sənəti sahəsində istedadlı musiqişünas alimlər illər boyu tədqiqat işləri aparmışlar. Aparılan çoxsaylı tədqiqatlar nəticəsində məzmunca dərin, rəngarəng olan Azərbaycan xalq musiqisinin yarandığı dövrlərdən bəri daha yüksək inkişaf yolu keçməsi təsdiqlənir. Musiqi nümunələrini ifa etmək üçün xalq musiqi alətləri haqqında dəyərli məlumatların ortaya çıxarılması, onların ifaçılıq imkanlarını öyrənmək üçün elmi tədqiqat işlərinin aparılması aktual problem kimi musiqişünaslıq qarşısında duran mühüm vəzifələrdəndir. Azərbaycan xalq çalğı alətləri sırasında qarmonun xüsusi mövqe tutması, onun xalq çalğı alətləri ansambl və orkestri tərkibinə daxil olan musiqi aləti və eləcə də instrumental ifaçılıqda solo musiqi aləti kimi formalaşması danılmazdır.

Son dövrlərdə musiqi təhsili sistemində qarmonun tədrisi geniş vüsət almış, uşaq musiqi və incəsənət məktəblərində, kollec və texnikumlarda, ali məktəblərdə uşaqların və gənclərin bu alətə yiyələnmək istəyini daha da artırmışdır. Qarmonun tədrisində istifadə olunan müxtəlif dərs vəsaitləri "Qarmon məktəbi" dərslikləri, metodiki proqramlar, Azərbaycan qarmonu üçün köçürülmüş müxtəlif janrlarda olan musiqi əsərləri tədrisin səviyyəsini xeyli yüksəltmiş, təhsilin daha maraqlı və səmərəli təşkil olunmasını təmin etmişdir.

Təqdim olunan "Azərbaycan və xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət köçürmələr" adlı dərs vəsaitində bəzi musiqi alətləri üçün işlənmiş əsərlərin təhrif olunmuş hissələri bərpa olunaraq, bəstəkarın yazdığı düzgün formada qarmon üçün köçürülmüşdür. Düşünürəm ki, gənclərimizin düzgün maariflənməsində bu mühüm addımdır. Eyni zamanda qarmonun ifa texnikasına xas ştrixlər, diapazon və texniki imkanları nəzərə alınaraq müəyyən transpozisiyalar edilmişdir.

Belə ki, burada Azərbaycanın görkəmli bəstəkarlarından A.Rzayevin "Düşüncə", A.Zeynallının "Ölkəm", Q.Qarayevin "Yeddi gözəl" baletindən "Vals", Ə.Abbasovun "Heyran olmuşam", E.Sabitoğlunun "Sən olmuşam", H.Xanməmmədovun "Yaşa könül", S.Ələskərovun "Şaloxo", Ş.Kərimovun "Gecələr", T.Quliyevin "Qaytağı", V.Adıgözəlovun "Lay-lay" və "Bayram süitəsi"

əsərləri, xarici ölkə bəstəkarlarından Y. Bramsın “Macar rəqsi”, C.Rossininin “Sevilya bərbəri” operasından “Uvertüra” və “Neapolitan tarantellası”, G.Sviridovun “Vals” və s. kimi əsərlər Azərbaycan qarmonu üçün, onun xarakteri, səs diapazonu nəzərə alınmaqla işlənmişdir.

Adı çəkilən dərs vəsaitində tərtib edilən əsərlər tələbələrdə bədii ifaçılıq imkanlarının açılmasında böyük rol oynayacaqdır.

ÖN SÖZ

Qədim tarixə və zəngin ənənələrə malik Azərbaycanın milli musiqi mədəniyyətin qorunub saxlanılaraq, daha da inkişaf etdirilməsi qlobal məsələlərdən və daimi vəzifələrimizdən biridir.

Azərbaycan xalqının musiqi sənəti nümunələri bəşər tarixinə, dünya mədəniyyətinə bəxş edilmiş layiqli və qiymətli töhfələrdir.

Dünyada qloballaşma getdiyi və bütün sahələrin inkişaf etdiyi bir vaxtda musiqidə də böyük inkişafa nail olmalı, uğurlara imza atmalıyıq. Bunun üçün milli musiqi alətlərimizin təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi vacib məsələlərdən sayılır. Azərbaycan musiqi mədəniyyətində mühüm rol oynayan musiqi alətlərimizdən biri də Azərbaycan qarmonudur.

Azərbaycan qarmonu qısa müddət ərzində xalq çalğı alətlərimizin sırasına daxil olmasına baxmayaraq, digər çalğı alətləri ilə rəqabətə girərək, özünə güclü mövqe qazana bilmişdir. Azərbaycanda qarmon ifaçılığı bütünlükdə xalq musiqimizin ayrılmaz bir hissəsi kimi özünü təsdiq etmiş, bu alət tembr xüsusiyyətləri, ifa tərzinin səciyyəvi cəhətləri və təsir qüvvəsi ilə xalq çalğı alətləri sırasında xüsusi mövqe tutmuşdur.

Hər bir istedadlı qarmon ifaçısı musiqi sənətinə özünəməxsus ifa tərzi gətirmiş və bu sənətçilər yüksək qabiliyyətə, dərin kamala və incə zövqə malik olmuşlar. Azərbaycanda qarmon alətinin istedadlı ifaçıları: Şuşalı Çəkməçi Hüseyn və onun oğlu Kərbalayi Lətif Əliyev (1876-1944), Xədicə Hüseyn qızı Musaxanova (1875-1985), Məşədi Ələkbər Nəzərli (1882-1951), Kor Əhəd (1893-1942), Teyyub Dəmirov (1908-1970), Bədəl Bədəlov (1910-1982), Qızxanım Dadaşova (1925-1967), Zakir Mirzəyev, Aftandil İsmayılov, Kamil Səfəreliyev, Hüseyn Bakılı, Ənvər Sadıqov məzmunlu və təsirli musiqi nümunələrimizi qarmon alətində onun texniki imkanlarına uyğun tərzdə səsləndirmiş və bu işi müasir dövrümüzdə də davam etdirirlər.

Azərbaycanda qarmon sənəti şərəfli, zəngin və uğurlu bir yol keçmişdir. Bu yolun davamçıları xalq musiqisindən qaynaqlanan sənət incilərini yaradaraq, yaşadaraq,

Azərbaycan qarmonunun imkanlarına uyğun şəkildə səsləndirib, bu alətin həmişəyaşar olmasına və geniş şəkildə təşəkkül tapmasına şərait yaratmışlar.

Peşəkar qarmon ifaçılarımızın sənətindəki yüksək bədii məzmun və zövqlü ifaçılıq üsulları qarmon məktəbinin yaranmasına xidmət etmişdir. Qarmon alətinin spesifik xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək üçün onun yaranma tarixi, etimologiyası və morfologiyasına qısa nəzər salmağımız vacibdir:

Qarmon aləti dilçəkli və körüklə səsləndirilən nəfəsli alətlər qrupuna daxildir. Dilçəkli alətlərin vətəni qədim Çin hesab olunur. Orta əsrlərdə Çində metal dilçəkli alətlərdən istifadə edilmişdir. Müasir dövrdə də Çində *şenq* adlanan dodaq qarmonundan istifadə olunur. Orta əsrlərdə Azərbaycanda da *cibciq* adlanan və *şenq* aləti ilə olduqca oxşar olan dilçəkli nəfəsli musiqi alətindən istifadə edilmişdir.

Hələ qədim zamanlarda Azərbaycan ərazisində özündə qarmon alətinin elementlərini birləşdirən *tulum* və *ərgən* adlı musiqi alətləri mövcud olmuşdur. Hər iki alət qarmonda olduğu kimi içərisində hava olan körüyü sıxmaqla səsləndirilmişdir. *Tulum* aləti müasir dövrümüzə kimi gəlib çıxsada, *ərgən* aləti tamamilə unudulmuşdur. *Ərgən* alətində də qarmonun sağ tərəfində olduğu kimi kiçik dairəvi düymələr yerləşirdi. Bu düymələri aşağı basdıqda borulara körük vasitəsilə hava vuran xüsusi pnevmatik konstruksiya işə düşüb ərganı səsləndirirdi.

Qarmon alətinin iki növü mövcuddur: dodaq və əl qarmonları. Öncə dodaq qarmonları, sonrakı mərhələlərdə isə əl qarmonları yaradılmışdır.

Müasir formalı əl qarmonları ilk dəfə olaraq 1822-ci ildə alman musiqiçisi Fridirix Buşman tərəfindən icad edilmişdir. Bu qarmonlar diatonik səsdüzümlü olub, yalnız ağ dillərdən ibarət idi. Fridirix Buşmanın almaniyada icad etdiyi diatonik qarmonlar Rusiyada öz inkişaf yolunu keçərək daha da təkmilləşdi. Belə ki, Tulalı qarmon ifaçısı və dirijor N.İ.Beloborodov tərəfindən ilk dəfə olaraq xromatik qarmonlar icad edilir. Beləliklə də, qarmon alətinin bədii-texniki imkanları artırılaraq daha mükəmməl alətə çevrilir. 1872-1873-cü illərdə Rusiyada N.M.Kulikov tərəfindən qarmon üçün ilk dərs vəsaiti tərtib olunur.

Qarmon sözü yunan dilindən tərcümədə harmoniya sözündən götürülərək, həmahənglik, əlaqə, ahəngdar musiqi fonu saxlamaq deməkdir.

Rusiyadan Azərbaycana gətirilmiş qarmon aləti burada inkişaf yolu keçmiş və bunun nəticəsində Azərbaycan qarmonu yaranmışdır. Qarmon alətinin gövdəsi olduqca iri və kobud idi. Sənətkarlarımız onun gövdəsini xeyli yığcamlaşdıraraq, çəkisini yüngülləşdirmiş və Azərbaycan qarmonu üçün in H kökü qəbul edilmişdir. Azərbaycan qarmonunda melodiya sağ əllə ifa olunur. Gövdənin sağ tərəfində 30 müxtəlif yüksəklikli dillər var ki, bunların 18-i ağ, 12-si qara dillərdir. Azərbaycan qarmonunun bir özəlliyi də ondan ibarətdir ki, gövdənin sol tərəfində harmonik səsləri ifa etmək üçün sağ tərəfdə olan hər səsə uyğun düymələr yerləşdirilmişdir. Bu düymələr qarmonun digər növlərindən fərqli olaraq hər biri ayrıca səs verir. İfaçılar bu səslər vasitəsilə dəmkeşin funksiyasını yerinə yetirərək özlərinə dəm saxlayırlar. Son illərdə virtuoz ifaçılar: Zakir Mirzəyev və Aftandil İsmayılov sol əlin imkanlarını artıraraq bu əllə melodiya uyğun ritmik fiqurasiyalar şəklində, akkordlarla interpretasiya edirlər. Tanınmış bəstəkar Tofiq Bakıxanovun tar və simfonik orkestr üçün “Konsert”ini ilk dəfə əməkdar artist, sənətsünaslıq namizədi Zakir Mirzəyev qarmonda peşəkarlıqla ifa etmiş və əsər Azərbaycan Radiosunun “Qızıl fond”unda qorunur.

1978-ci ildə ilk dəfə olaraq tərəfindən Şərq səsdüzümlü qarmonlar icad edilmişdir. Bildiyimiz kimi, Avropa musiqisində iki qonşu səsin arasındakı ən kiçik interval yarım tondur. Şərq alətlərində isə yarım tonun yarısı $1\frac{1}{4}$ tonlu səslərdən istifadə edilir. Şərq səsdüzümlü qarmonlarda hər oktavada “si” ilə “do” və “mi” ilə “fa” arasında əlavə qara dillər qoyulmuşdur. Beləliklə, qarmonun qara dillərinə beş dil əlavə olunaraq onların sayı 17-yə çatdırılmışdır. Şərq melodiyları belə qarmonlarda daha gözəl səslənir.

Son dövrlərdə musiqi təhsili sistemində qarmonun tədrisi geniş vüsət almış, uşaq musiqi və incəsənət məktəblərində, kollec və texnikumlarda, ali məktəblərdə uşaqların və gənclərin bu alətə yiyələnmək istəyi daha da artmışdır.

Azərbaycanda qarmon üçün ilk dərs vəsaiti 1985-ci ildə professor Fərahim Sadıqov və professor Oqtay Rəcəbov tərəfindən Azərbaycan Maarif Nazirliyinin sifarisilə tərtib edilmişdir. Sonralar Natiq Rəsulov qarmon üçün bir neçə dərslik tərtib etmişdir.

Təqdim etdiyim dərs vəsaitində görkəmli Azərbaycan bəstəkarları: A.Rzayev, A.Zeynallı, Ə.Abbasov, E.Sabitoğlu, H.Xanməmmədov, Q.Qarayev, Ş.Kərimov, S.Ələskərov, T.Quliyev, V.Adıgözəlov və xarici ölkə bəstəkarları: Y.Brams, Rossini, Sviridov əsərləri yer almışdır. Bu əsərlər Azərbaycan qarmonu üçün, onun xarakteri, səs diapazonu nəzərə alınmaqla ilk dəfə olaraq tərəfmdən işlənmişdir.

Dərs vəsaiti orta ixtisas musiqi məktəblərində, ali musiqi ocaqlarının bakalavr və magistr pilləsinin qarmon aləti üzrə təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Dərs vəsaiti tələbələrin dünyagörüşünü inkişaf etdirməklə yanaşı onları Azərbaycan və dünya klassiklərinin əsərləri ilə tanış edəcək, eyni zamanda tələbələrin qarmon ifaçılıq ixtisasının müasir tələblərinə uyğun düşüncə və təfəkkürünü formalaşdıracaqdır.

Hüseyn (Bakılı) Həsənov
ADMİU-nin “Xalq çalğı alətləri ifaçılığı”
kafedrasının müəllimi

Azər Rzayev(1930-2015)

“Düşüncə”

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti, professor, Əməkdar incəsənət xadimi Azər Rzayev bir bəstəkar kimi ilk dəfə skripka ilə simfonik orkestr üçün 1 saylı Konserti ilə tanınmış və bu əsərə görə 1955-ci ildə Varşavada keçirilən bəstəkarların Beynəlxalq

Müsabiqəsində laureat adına layiq görülmüşdür. O, “Hacı Kərimin Aya səyahəti” adlı musiqili komediyanın, skripka konserti, fortepiano konserti, kamera orkestri üçün “Atanın xatirəsinə” poemasının müəllifidir.

Bəstəkarın “Düşüncə” əsəri lirik bir musiqi lövhəsi olub, bu əsər ifaçıdan musiqinin tərzinə uyğun həzin xarakterin açılmasını tələb edir. Əsər “Moderato” tempində, mürəkkəb 6\8 ölçüsündə, “Hümayun” muğamı və onun “Feli” guşəsinin intonasiyaları əsasında bəstələnmişdir. İlk səslənmədən fortepianonun giriş mövzusu öz həyəcanlı, emosiya dolu intonasiyası ilə əsərin bütün xarakterini təyin edir. Forteapianonun qısa giriş mövzusunun sonra solo qarmon aləti trel notlarla ifaya qoşulur. Nöqtəli çərək və liqalanmış notların dəqiq sayılması ifaçının qarşısında mühüm vəzifələr qoyur. Əsər texniki cəhətdən mürəkkəblik kəsb etməsə də, ifaçı bədii obrazların təfsir olunması üçün xüsusi yanaşma nümayiş etdirməli, lirik xarakterli səhnənin açılmasına nail olmalıdır. Əsər öz ecəzkar musiqisi ilə dinləyicini xəyallar aləminə apararaq onu düşünməyə vadar edir və onu düzgün şəkildə ifa etmək üçün melodiya üzərində iş prosesi aparmaq lazımdır. Bir çox musiqi əsərlərində melodiya əsas ifadə vasitəsi olduğu üçün onun üzərində işə xüsusi diqqət yetirmək tələb olunur. Dahi rus bəstəkarı M.Qlinka deyirdi: “Harmoniya və kontrapunkt melodiyanın məzmununun dolğunluğu üçün bir vasitədir.”

Qarmon alətində ifanın applikatura cəhətdən rahat olması üçün əsər “d-moll” tonallığına transpozisiya olunmuş və bu alətin ifa tərzinə uyğun olaraq bəzi notlara

melizmlər: “mordent”, “trel” əlavə edilmişdir. İfaçının *metsoforte* (mf) nüansında alətin körüyünü cüzi olaraq sərt, *piano* (p) səslənməsində isə mülayim şəkildə hərəkət etdirməsi daha məqsədəuyğundur. Əsər sona kimi qarmon alətinin orta registrində səslənir. Yalnız sonda hərəkət xromatikləşərək birinci oktavanın “do diyez” səsinə kimi enir. Qeyd etmək lazımdır ki, qarmon alətinin diapazonu birinci oktavanın “do” səsndən üçüncü oktavanın “fa” səsinə kimidir. Lakin, alət yazılışından bir oktava bəm səslənir. Deməli birinci oktavanın “do diyez” notu qarmonda kiçik oktavanın “do diyez” notu kimi səslənəcəkdir. Bəm notların intonasion cəhətdən səsləndirilməsi ifaçıdan xüsusi bacarıq tələb edir. Alterasiya işarələrinin zənginliyi solistin qarşısında mühüm vəzifələr qoyur.

“Düşüncə” əsərini tar üçün yazılmış klavirdən qarmon üçün köçürərkən, qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuş, 11-ci xanədə forşlaq triolla əvəz edilmişdir.

Düşüncə

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

A.Rzayev

Moderato

Qarmon

Piano

mf

mp

4

3

mf (p)

mf

8

mf (p)

mf (p)

12

16

mf (p)

20

mf

24

p

28

32

p (mf)

3

36

mf (p)

40

44

p

48

pp

pp

51

ppp

H.Bakılı

8vb]

Yohans Brams (1833 –1897)

“Macar rəqsi”

Romantizm dövrünün alman bəstəkarı Yohans Brams Hamburqda anadan olsa da, sonralar Avstriyada məskunlaşmışdır. Y.Brams orkestr üçün iki serenada, dörd simfoniya, iki piano konserti, skripka üçün konsert, skripka və violonçel üçün ikili konsert, orkestr uvertürası, Akademik Festival uvertürası və sairə əsərlər bəstələmişdir.

Y.Bramsın yazdığı əsərlər sırasında “Macar rəqsi” instrumental ifaçılıqda geniş yayılmış əsərlərdəndir. Əsər sadə üç hissəli formada bəstələnərək, birinci hissə “Allegro” tempində, sadə 2\4 ölçüsündə “a-moll” tonallığında şərh olunur. Məlumdur ki, qarmon aləti transpozisiyalı alətdir və kökü in H-dır. Elə bu səbəbdən də fortepiano ilə ifa zamanı qarmonun tonallığı yarım ton fərqli olacaqdır. Belə ki, qarmon aləti əsas mövzunu “a-moll” tonallığında, fortepiano isə onu “gis-moll” tonallığında müşayiət edəcəkdir.

Qarmon alətinin ifasında əsas mövzu oynaq və şux xarakterdə interpretasiya olunmalıdır. Onaltılıq notların dəqiq və səhsiz ifası xüsusi diqqət tələb edir. Birinci hissənin sonunda xanənin üstündə qoyulan fermata ifa prosesinin bir qədər uzadılmasını tələb edir. Fermata musiqidə bədii ifadəlilik vasitəsi olub, akkordların, səslərin, pauzaların vaxtının uzadılmasını göstərən işarədir. Əksər hallarda fermata əsərin sonunda işlədilərək musiqi cümləsini yekunlaşdırır. Fermatanın uzunluğu ifa olunan əsərin xarakterindən, üzərində qoyulan notun və pauzanın uzunluğundan asılıdır. Xanə xəttinin üzərində yazılan fermata səslənmənin birdən-birə kəsilməsini, hərəkətin dayanmasını göstərərək, kiçik pauza rolunu oynayır.

Rəqsin ikinci hissəsində temp bir qədər də sürətləndirilərək, “Vivace”yə çatdırılır və qarmon partiyası “a-moll”dan “A-dur” tonallığına modulyasiya olunur. Bu hissədə vurğulu notları bir qədər qabarıq səsləndirilmək lazımdır. İkinci hissənin sonunda

yenidən *a tempo* ilə əsərin əvvəlki-“Allegro” tempi və “a-moll” tonallığına qayıdılaraq, sonuncu notlar oynaq və şux xarakterlə ifadə olunub əsər başa çatır.

“Macar rəqs”i skripka üçün yazılmış klavirdən qarmon üçün köçürülərək, 85-ci xanədə qeyd olunmamış notlar bərpa olunmuşdur.

MACAR RƏQSI

İşləyəni:Hüseyn Bakılı

İ.Brahms

Allegro

Qarmon

Piano

7

14

21

28

34

40

Poco rit. a tempo

Poco rit. a tempo

H. Bakılı

46 Vivace

Vivace

50

58 meno mosso a tempo

rit. _ _ _ _
meno mosso a tempo
rit. _ _

65 meno mosso a tempo meno mosso a tempo

rit. _ _ _ _
meno mosso a tempo rit. _ _ _ _
meno mosso a tempo
rit. _ _ rit. _ _
meno mosso a tempo

72 **meno mosso** **a tempo** **Allegro**

rit. _ _ _ _

meno mosso **a tempo** **Allegro**

rit. _ _

78

85

91

98

lento

105

Allegro
a tempo

Allegro
a tempo

H.Bakılı

Asaf Zeynalli (1909-1932)

“Ölkəm”

Dahi bəstəkar Asaf Zeynalli 23 il ömür sürməsinə baxmayaraq milli musiqi sənətində silinməz iz qoymuşdur. Milli romans, piano və simfonik musiqinin banisi olan bəstəkarın “Ölkəm”, “Sərhədçi”, “Çadra”, “Sual”, “Seyran” romansları milli vokal musiqimizin inciləridir. Cəfər Cabbarlının sözlərinə bəstələdiyi “Ölkəm” romansı ən məşhur əsəri hesab olunur. Romansın musiqisi çox maraqlı

xüsusiyyətlərə malik olub, burada təsniflərlə bağlı cəhətlər də diqqəti cəlb edir. Romansın melodikası, forma quruluşu və harmonik dili xüsusilə qeyd olunmalıdır. Romans muğamın musiqi inkişafının qanunauyğunluqları ilə bağlı özünəməxsus quruluşa malikdir. Burada muğamın melodik quruluşu və inkişaf xüsusiyyətləri klassik üçhissəli forma ilə qovuşdurulmuşdur. “Ölkəm” romansının kompozisiya quruluşunda formanın hissələri və melodik keçidlərində özünü göstərən üç məqam əsas “Rast”, “Şur”, “Segah” məqamları arasındakı münasibət muğamların kompozisiya quruluşunun qanunauyğun cəhətləri kimi diqqətə layiqdir və romansın quruluşunu təsniflərlə yaxınlaşdırır.

Bəstəkarın özünəməxsus üslub xüsusiyyətləti çərçivəsində mahnıların melodik-intonasiya quruluşu muğamvari improvizənin geniş istifadəsini təsdiq edir. İmprovizənin yaratdığı “gəzişmə” imkanı melodiyanın intonasiya quruluşuna sərbəstlik gətirir. Muğamvari üsluba əsaslanan mahnı melodiylarının quruluşu məqam əsası ilə sıx əlaqədardır.

Asaf Zeynallının romansları mövzu və janr etibarilə müxtəlif olub, bu romansların mövzusu onlardan hər birinin üslub xüsusiyyətlərini müəyyən etmişdir. “Vətən” haqqında, doğma təbiəti tərənnüm edən “Ölkəm” romansı xoş əhval-ruhiyyəli, lirik bir monoloqdur. Romansda vətən “Şiş ucları buludlarda döyüşən. dağlarında buzları

var ölkəmin” deyə tərənnüm olunur. Geniş istifadə olunan “Şur” muğamının intonasiya ifadələri və inkişaf məntiqi musiqini daha da zənginləşdirir.

Təqdim etdiyim dərs vəsaitinə Asəf Zeynallının “Ölkəm” romansının Azərbaycan qarmonu üçün işlənmiş versiyası daxil edilmişdir. Əsər “Andante” tempində yazılmış və qarmon aləti üçün “f-moll” tonallığına köçürülmüşdür.

“Ölkəm” romansı qarmon üçün köçürülərək, qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuşdur.

"Ölkəm"

İşləyəni: Hüseyn Bakılı

A. Zeynallı
(1909 - 1932)

Qarmon

Andante

Piano

Andante

7

12

The musical score is written for two instruments: Qarmon (Armenian lute) and Piano. The Qarmon part is in the treble clef with a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and a 3/4 time signature. It begins with a forte (f) dynamic and a melodic line. The Piano part is in the grand staff (treble and bass clefs) with a key signature of one sharp (F-sharp) and a 3/4 time signature. It also begins with a forte (f) dynamic. The score is divided into three systems. The first system shows the initial measures for both instruments. The second system, starting at measure 7, shows the Qarmon part with rests while the Piano part continues with a melodic line. The third system, starting at measure 12, shows the Qarmon part with rests while the Piano part continues with a melodic line. The score concludes with a final chord in the Piano part.

18

Moderato con dolcezza

Measures 18-20 of the musical score. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff (treble and bass clefs). The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat). Measure 18 starts with a repeat sign and a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 19 features a triplet of eighth notes (G4, F4, E4) beamed together, followed by a quarter note D4. Measure 20 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. The dynamic marking *mf* is placed below the first staff. The tempo/mood marking **Moderato con dolcezza** is placed above the second staff.

21

Measures 21-24 of the musical score. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff. Measure 21 features a triplet of eighth notes (G4, F4, E4) beamed together, followed by a quarter note D4. Measure 22 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 23 starts with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 24 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. The dynamic marking *f* is placed below the second staff.

25

Measures 25-28 of the musical score. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff. Measure 25 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 26 starts with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 27 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 28 starts with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. The dynamic marking *p* is placed below the second staff.

29

Measures 29-32 of the musical score. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff. Measure 29 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 30 starts with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 31 begins with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. Measure 32 starts with a half rest, followed by a quarter note G4, a quarter note F4, and a quarter note E4. The dynamic marking *f* is placed below the second staff.

33

36

1. 2. **Moderato assai**

40

44

49

3

trm

55

mf

pp

58

f

62

trm

68

75

81

85

H. Bakılı

Qara Qarayev (1918-1982)

“Yeddi gözəl” baletindən “Vals”

Dünya şöhrətli bəstəkar Qara Qarayev "Yeddi gözəl" və "İldırımli yollarla" baletləri, "Leyli və Məcnun" simfonik poeması, "Don Kixot" simfonik qravürləri, İki simli kvartet, Kvartettino, Skripka və fortepiano üçün sonata, Forteplano üçün iki sonatina, 24 prelüdiya, nəfəsli və estrada orkestri üçün əsərlər, kinofilmlər, teatr tamaşaları üçün musiqilər bəstələməklə dünya bəstəkarları

arasında öz layiqli yerini tutmuşdur.

Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin 1197-ci ildə tamamladığı “Yeddi gözəl” poeması əsasında, İsmayıl Hidayətzadə, Yuri Slonimski və Sabit Rəhmanın librettosunda Qara Qarayev tərəfindən 1949-1952-ci illərdə eyni adlı balet bəstələnmişdir.

Balet dörd pərdədən ibarət olub, ilk səhnələşdirmənin xoreoqrafı Pyotr Qusevdir. Baletin premyerası 6 noyabr 1952-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında keçirilmişdir.

1959-cu ildə Moskvada Azərbaycan İncəsənəti Ongünlüyü ərəfəsində baletin yeni musiqi-səhnə redaksiyası işlənmiş və əvvəlki dörd pərdəlik kompozisiya, librettoda bəzi süjet dəyişikləri, musiqinin ixtisarı hesabına üç pərdəyə endirilsə də, əsərin mərkəzində qoyulan ideya, əsas dramatik xəttlər qorunub saxlanmışdı. 1964-cü ildə balet yenidən redaksiya edilmiş və əsərin fabulasında və musiqi dramaturgiyasında əhəmiyyətli bir dəyişikliyə yol verilməsə də, bu redaksiya xarakterlərin daha aydın və qabarıq verilməsinə imkan vermişdi.

Q.Qarayevin ən vacib mövzulara, kəskin həyatı konfliktlərə həsr olunmuş, yüksək idealları, insan mənəviyyatının zənginliyini və gözəlliyini, hisslərin poeziyasını tərənnüm edən baletləri insanpərvərlik ruhu ilə doludur. İncə, lirik hisslərlə yazıb-

yaradan sənətkar heyranedici ustalıqla öz qəhrəmanlarının daxili aləminə nüfuz edir. Onun ilhamla dolu, fəvqəladə dərəcədə təsirli musiqi əsərlərində lirik-psixoloji konfliktlər, ifadə tərz-i ictimai, tarixi hadisələrlə, konfliktlərlə dərinlən bağlıdır. Baletdə Nizaminin “Yeddi gözəl” poemasının süjeti nağıl və əfsanə kimi deyil, ictimai dram kimi izah olunur. Librettonun müəllifləri bir tərəfdən poemanın süjeti xəttini yığcamlaşdırmış, ondan bir qədər kənara çıxmağa meyl etmiş, digər tərəfdən isə “Xəmsə”dəki başqa poemaların hesabına baletin süjetini genişləndirmiş, şairin başqa əsərlərindəki süjeti motivlərinin xarakter xüsusiyyətlərindən istifadə etmişlər.

Baletdəki vals nömrəsi “Gözəllər gözəlinin” rəqsindən sonra başlayaraq, əsərə ritmik əhval-ruhiyyə gətirir. Qarmon alətinin diapazon və texniki imkanları nəzərə alınaraq, bu əsər “c-moll” tonallığına köçürülmüşdür. Burdakı müxtəlif modulyasiya və variasiyalar ifaçıdan böyük məharət, istedad tələb edir ki, bu əsərin üçüncü və dördüncü kurs tələbələrinə tədris olunması tövsiyə olunur.

Vals parlaq konsert formalı pyes olub, sadə 3\4 ölçüsündə, sadə üç hissəli formada bəstələnmişdir. Valsın birinci mövzusu parlaq və yaddaqalandır. Burada ənənəvi vals metroritmi Azərbaycan xalq rəqslərinə xas olan intonasiyalarla qovuşdurulmuşdur. Rəvan hərəkətli müşayiətin fonunda səslənən akkordlar rəngarəng orkestr koloriti yaradır. Bu hissədə orkestrin tam, dolğun səslənməsindən istifadə edilmişdir. Burada dinamik kontrastların geniş *pianissimo* nüansından *fortissimo* nüansına kimi geniş amplitudası diqqəti cəlb edir. Lakin buna baxmayaraq, musiqidə *forte* səslənməsi daha qabarıq əks olunur ki, bu da vahid bir obrazın, vahid emosional atmosferin yaradılmasına xidmət edir.

Valsın orta bölməsində isə partitura şəffaflaşır. Orta bölmənin mövzusu mahnıvari olub, əvvəlcə zərif müşayiət fonunda qarmonun ifasında səslənir. Burada qarmonun partiyasını fortepiano alətinin axıcı hərəkətli ibarətləri müşayiət edir. Tədricən səslənmə daha şəffaf xarakter kəsb edir ki, bu da solo qarmon alətinin qabarıq göstərilməsinə şərait yaradır. Sonra isə bu mövzu fortepiano alətinin ifasına keçir. Getdikcə qarmonun səslənməsi daha hərarətli və dolğun xarakter alır. İnkişafın yüksək zirvəsində isə qarmon aləti fortepiano alətinin passajlarında bölünməyə məruz qalır. Bütün səhnə valsın

ritmikası ilə ənənəvi xalq ritmlərinin bir-birinə qovuşmasından ibarət olan pyeslə bitir.

Bu əsərdə 13-cü cümlədə, 108, 109-cu xanələrdə müşayətlə solist arasındakı bölünmüş hissə dəyişilərək, bütöv halda solistə verilmişdir. Bundan əlavə 6-cı cümlədə, 55, 56-cı xanələrdə və 21-ci cümlədə 183, 184-cü xanələrdə müşayət mövzusunda çatışmayan harmoniyalar bərpa olunmuşdur. Əsərdəki müəyyən passajlar qarmonun diapozonuna uyğunlaşdırılaraq, əsas mövzuya xələl gətirmədən verilmişdir.

Vals

("7 gözəl" baletindən)

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

Q.Qarayev

Tempo di valse ♩=170

Qarmon

Piano

8

1

p

14

2

ff rit. *ff* a tempo

ff rit. *sf* *sf* *ff*

19

25

cresc.

3 *meno mosso*

f espressivo

meno mosso

31

p cresc. mp

rit.

37

4

p cresc.

43 5

f

49 6

f

55

cresc. *rit.*

61 7

mf

68 **8**

75 **9** a tempo

82 **10**

89 **11** a tempo

espressivo

rit.

12

96

System 12 (Measures 96-102). The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a key with four flats (B-flat major or D-flat minor) and features a melodic line with eighth and quarter notes. The piano accompaniment is in a key with one sharp (F# major or C# minor) and features a bass line with eighth and quarter notes, and a treble line with chords and eighth notes. The system ends with a double bar line.

103

System 13 (Measures 103-108). The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a key with four flats (B-flat major or D-flat minor) and features a melodic line with eighth and quarter notes. The piano accompaniment is in a key with one sharp (F# major or C# minor) and features a bass line with eighth and quarter notes, and a treble line with chords and eighth notes. The system ends with a double bar line.

13

109

System 14 (Measures 109-114). The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a key with four flats (B-flat major or D-flat minor) and features a melodic line with eighth and quarter notes. The piano accompaniment is in a key with one sharp (F# major or C# minor) and features a bass line with eighth and quarter notes, and a treble line with chords and eighth notes. The system ends with a double bar line.

14

115

System 15 (Measures 115-120). The system consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a key with four flats (B-flat major or D-flat minor) and features a melodic line with eighth and quarter notes. The piano accompaniment is in a key with one sharp (F# major or C# minor) and features a bass line with eighth and quarter notes, and a treble line with chords and eighth notes. The system ends with a double bar line.

122

rit.

129 **15** a tempo

f

135 **16**

141 **17**

ff rit. *f* a tempo

ff rit. *sf* *f* a tempo

148

cresc.

154

18

161

19

167

20

173

Measures 173-179. The music is in 3/4 time, key of B-flat major. The right hand features a melodic line with eighth and sixteenth notes, often beamed together. The left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes. Measure 179 ends with a fermata.

21

180

Measures 180-185. The right hand continues the melodic pattern. The left hand features a series of chords, with a forte (*f*) dynamic marking in measure 182. Measure 185 ends with a fermata.

186

Measures 186-191. The right hand has a more active melodic line with sixteenth notes. The left hand continues with chords and single notes. Measure 191 ends with a fermata.

22

192

piu mosso

Measures 192-197. The tempo is marked *piu mosso*. The right hand has a steady eighth-note melody. The left hand features a series of chords, with a *sp* (sforzando) and *molto cresc.* (molto crescendo) marking in measure 193. Measure 197 ends with a fermata.

23

Allegro molto

198

ff *8va*

205

8

212

212

218

218

Əşrəf Abbasov (1920 -1992)

“Heyran olmuşam”

İstedadlı bəstəkar Əşrəf Abbasov 1965-ci ildə Azərbaycanda ilk uşaq baleti "Qaraca qız" baletinin, fortepiano və orkestr üçün konsertin, simfonik orkestr üçün "Konsertino"nun, "Şuşa", "Gələcək gün", "Drammatik" simfonik poemalarının, "Səndən mənə yar olmaz", "Dağlar qoynunda" operettalarının, bir çox instrumental əsərlərin, xor mahnı və romansların müəllifidir.

Bəstəkarın “Heyran olmuşam” romansı Azərbaycan qarmonu üçün “g-moll” tonallığına köçürülmüşdür. Romans *Andante appassionato* tempində, mürəkkəb 6\8 ölçüsündə bəstələnərək, həzin və kövrək xarakterə malikdir. İfaçılıqda bir çox terminlərdən də istifadə edilir ki, bunlarda əsərin müəyyən hissələri, fraqment və bütövlükdə əsərin tam ifasının xarakteri, emosional-bədii əhval-ruhiyyəsi müəyyən olunur. Belə türminlərdən biri də *Appassionato* terminidir ki, bu termin musiqi dilimizdə *ehtirasla* mənasında işlədilir. Əsər fortepianonun on bir xanəli emosional tərzdə ifası ilə başlanır ki, bu giriş hissəsi əsərin xarakterini müəyyən edir. Alterasiya işarələrinin zənginliyi müşayiət mövzusunı daha da rəngarəngləşdirir. On ikinci xanədən solist sinkopaya diqqət yetirməli, xanənin zəif təqtisində ifaya dəqiq başlamalıdır. Əsərdə sinkopa pauzadan sonra gəldiyi üçün ifaçılıq texnikası baxımından çətinlik yaratmır. Əsas məqsəd ifaçının sinkopanı hiss edib, düzgün yerinə yetirməsidir. Piano, pianissimo nüanslarında sinkopanın həyata keçirilməsi ifaçıdan xüsusi professionallıq tələb edir. Bu hallarda ifaçı körüyü bir qədər tez və lakonik şəkildə açmaqla sinkopanı düzgün yerinə yetirə bilər. *Forte* (f) və *fortissimo* (ff) nüanslarında sinkopanı göstərmək ifaçılıq baxımından o qədər də mürəkkəblik kəsb etmir.

Romans qarmon üçün köçürülərək qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuşdur.

"Heyran olmuşam"

İşləyəni Hüseyn Bakılı

Andante appassionato

Əşrəf Abbasov

Piano

mf < f mf f

f mf

Qarmon

8va mf p

mf > p 8va

H.Bakılı

18

(8)

mf $\rightarrow$ *p*

21

24

tr~

mf

27

mf

8vb | 8vb | 8vb | 8vb |

30

tr *tr* *rit.*

34

a tempo *tr* *tr* *tr*

p *p* *pp*

38

rit. tr *a tempo* *tr*

p *p*

41

tr *tr* *tr*

45 1.

f

48

mf

50 2.

pp

Gioacchino Rossini (1792-1868)

“Seviliya bərbəri” operasından Uvertüra

Görkəmli İtaliyan bəstəkarı C.Rossini "Evlilik müqaviləsi", "Tancredi", "Külkedisi", "Əlcəzairdə İtalyan qız" və sairə operaların müəllifidir. 18-37 yaşları arasında C.Rossini 39 opera bəstələyir.

Yaradıcılığının şah əsəri sayılan "Sevilya bərbəri" operası 24 yaşında ikən Romada səhnəyə qoyulmuşdur. “Sevilya bərbəri” operasının

“Uvertüra”sı tar, kamança alətləri ilə yanaşı qarmon aləti üçün də köçürülmüşdür. “Uvertüra” təntənəli, “Andante sostenuto (Maestoso)” tempində bəstələnərək, eyniadlı ladların (“major”-“minor”) arasındakı dəyişkənlik əsərə xüsusi rəngarənglik gətirir. “Uvertüra”nın interpretasiyası ifaçıdan böyük məharət və istedad tələb edir. Instrumentallıq baxımından bu əsərin spesifik cəhətləri ondan ibarətdir ki, burada solo instrumental əsərlərə məxsus çətin texniki üsullar-mürəkkəb passajlar, ardıcıl sıçrayışlar və rəngarəng not qruplaşmaları olmasa da əsər qarmon alətinin ifaçılıq xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq köçürülmüşdür. “Uvertüra”da qarmon ifaçılığı üçün texniki çətinliklərlə yanaşı yüksək melodik və incə musiqi mövzuları ifaçıdan geniş əhatəli bədii ifaçılıq qabiliyyəti tələb edir. İfaçı əsərin interpretasiyasında qarmonun texniki və ifadə imkanlarından elə istifadə edir ki, nəticədə o qarmonun bir alət kimi gözəlliyinin nümayişi ilə yanaşı musiqi məzmununun yüksək peşəkar səviyyədə açılmasına nail olur. Əsərin giriş mövzusu “Andante sostenuto” tempində başlanır. İlk beş xanədə fortepianonun qarmonla birgə eyni melodiyanı ifa etməsi musiqinin daha dolğun səslənməsinə şərait yaradır. Giriş mövzusunun qarmonda maksimum effektivliyi üçün bir çox amillərlə bərabər rast gəlinən musiqi ibarələrində strix və applikaturanın düzgün istifadəsinə ciddi yanaşmaq lazımdır. Bu məqsədlə dinamik işarələrdən istifadə etməklə, qeyd olunan applikaturaya əsaslanmaq məqsədəuyğundur. Lirik xarakterli girişdən sonra sürətli, oynaq və marş xarakterli əsas mövzu səslənir. Bədii ifaçılıq baxımından əsərdə rast gəlinən stakkato, liqa,

vurğuların xanə daxilində dəyişkənliyi əsəri fərqləndirən keyfiyyətlərdir. Texniki və bədii cəhətləri nəzərə alaraq əsas mövzu qarmonda ifa olunarkən solist emosiyaya üstünlük verməlidir. Təkrar olunan musiqi frazalarında isə həm müxtəlif dinamik işarələrdən, həm də ştrix növbələşmələrindən istifadə etməyi tövsiyə edirik.

Köməkçi mövzu əsas mövzudan fərqli olaraq lirik xarakter təəssüratı yaratsa da, əsərin ümumi əhval-ruhiyyəsində şən, yumorlu tonlar öz qüvvəsini saxlayır.

Əsəri qarmon üçün köçürərkən bir çox xanələrdə (185, 216) not səhvləri bərpa olunmuş, müəyyən xanələrdə (30,43,159,172) forşlaqın yeri dəyişdirilmiş, 46-50, 61, 78-82, 92, 105, 106, 109, 115, 152-155, 177, 178, 187, 199, 200, 202, 221, 239-cu xanələrdəki notların yeri dəyişilərək (oktava cəhətdən) qarmonun diapazonuna uyğun tənzimlənmişdir. 211, 212-ci xanələr təkrarlanaraq orijinal vəziyyətə gətirilmişdir.

Bəstəkarın daha bir əsəri “Neapolitanskaya tarantella” (Neapolitan tarantellası) əsəri tədris repertuarında və konsert ifaçılığında mühüm yer tutur. *Tarantella* sözü İtaliyanın cənubunda yerləşən *Taranto* şəhərinin adından götürülmüş və tarantella rəqsinin italyan xalqına məxsus olmasını bir daha təsdiqləyir.

“Allegro con brio” tempində, şən xarakterdə bəstələnən əsərdə eyniadlı ladların (Minor-Major) tez-tez dəyişməsi ilə rastlaşırıq. Əsər insanda şən əhval-ruhiyyə yaradaraq ifaçıdan bu xarakteri əks etdirməyi tələb edir. *Neapolitan tarantella*-sı fortepianonun olduqca böyük həcmli giriş mövzusu ilə başlayır və giriş qırx üç xanəni əhatə edir. 44-cü xanədə qarmon aləti *B-moll* tonallığında ifaya başlayır. Orta hissədə qısa bir müddət ərzində fortepiano *A-dur*, qarmon isə *B-dur* tonallığına modulyasiya olunduqdan sonra əsas tonallığa qayıdılır. Əsər qarmon üçün köçürülərək, qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuşdur.

Uvertüra

("Sevilya bərbəri" operasından)

İşləyəni:Hüseyn Bakılı

C.Rossini

Andante sostenuto (Maestoso)

Qarmon

Piano

ff *pp* *p*

4

f *pp* *f* *pp*

7

pp *pp*

9

p

p

corno

11

f

fp

13

15

17

dim. *p* *f*

19

p *f* *p* *f*

20

p *p*

21

p

22

23

25 **Allegro con brio**

29

32

32

35

35

mf *f* *f*

39

39

1

pp *pp*

43

43

46

49 2

53

56

60

64

67

70

74

f *mf*

78

82

mf

86

mf *f*

tr *tr* *tr* *tr*

92

4

96

99

3

3

3

103

3

3

3

3

5

106

109

112

116 6

120

124 7

pp

pp

127

cresc.

cresc.

130

mf

mf

134

8

137

140

143

146

9

ff

ff

150

p

p

155

10

pp

159

162

mf

166

11

f *pp*

170

174

mf *cresc.*

177 12

p

180

183

186

cresc.

190

1. 2.

1. 2.

194

13

cresc.

cresc.

198

202

206

210

213

14 **Piu mosso**

216

220

Measures 220-223. The right hand features a continuous eighth-note melody. The left hand provides harmonic support with chords and single notes.

224

Measures 224-227. The right hand continues the eighth-note melody. The left hand features a more active accompaniment with chords and eighth notes.

228 15

Measures 228-231. Measure 228 is marked with a box containing the number 15. The right hand has a melody with dotted rhythms. The left hand has a dense, rhythmic accompaniment marked with a piano (*p*) dynamic.

232

Measures 232-235. The right hand has a melody with eighth notes. The left hand has a dense, rhythmic accompaniment.

237

p *ff*

p *ff*

ff

Emin Sabitoğlu (1937-2000)

“Sən olmuşam”

Görkəmli bəstəkarımız Emin Sabitoğlu 600-dən artıq mahnı, 9 musiqili komediya, 40-a yaxın filmə musiqi bəstələyib. Azərbaycan bəstəkarları arasında mahnı janrında səmərəli əmək sərf etmiş bəstəkarlardan biri olan Emin Sabitoğlunun mahnı yaradıcılığı 60-cı illərdən başlamışdır. O, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Nəbi Xəzri, Zeynal Cabbarzadə, İslam Səfərli, Nigar Rəfibəyli, Vaqif Səmədoğlunun yaradıcılığından bəhrələnərək mədəniyyət tariximizə zəngin əsərlər bəxş etmişdir. Emin Sabitoğlunun "Bakı sabahın xeyir", "Bəlkə", "Kəpənək", "Bağışla", "Zaman", "Özümdən küsürəm", "Çiçək yağışı", "Güllər", "Şükriyyə", "Əlvida", "Dərələr", "Uzaq yaşıl ada", "Dağlar", "İnsaf da yaxşı şeydir", “Sən olmuşam”, “Bu gecə” və sairə mahnılarında xalq və estrada musiqisinin təsirini duymaq mümkündür.

G.Fəzlinin sözlərinə bəstələnmiş “Sən olmuşam” mahnısı “Moderato” vals tempində, “Şüştər” məqamına əsasən yazılmış həzin mahnı Azərbaycan qarmonu üçün “g-moll” tonallığına köçürülmüşdür. Mahnı nəqaratsız və üç kupletli formada yazılmışdır. Mahnının mətnində heca düzlüyü azalan sıra ilə şərh olunaraq, səkkiz misradan ibarət bənd: *aaabbbbb* şəklində qafiyələnir. Son iki cümlədə sekvensiya ünsürləri olmaqla yanaşı, mətnin sonuncu səkkiz hecalı misrası qısaldılmış dörd hecalı şəkildə təkrarlanır. Məhz bu təkrar zamanı səslənən melodik ibarə mahnını tamamlayır.

Mahnı qarmon üçün köçürülərək qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuş, 4-cü xanadakı təhrif bərpa edilmişdir.

SƏN OLMUŞAM

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

mus:Emin Sabitoğlu

Piano

Moderato

Measures 1-4: Piano introduction. Measure 1: 6/8 time, D major. Measure 2: 6/8 time, D major. Measure 3: 6/8 time, D major. Measure 4: 6/8 time, D major. Dynamics: *f*, *p*. Trills: *tr*.

Measures 5-7: Piano. Measure 5: 6/8 time, D major. Measure 6: 6/8 time, D major. Measure 7: 6/8 time, D major. Dynamics: *f*. Trills: *tr*. First ending: 1. Second ending: 2.

Measures 8-11: Piano. Measure 8: 6/8 time, D major. Measure 9: 6/8 time, D major. Measure 10: 6/8 time, D major. Measure 11: 6/8 time, D major. Dynamics: *mf*, *pp*. Trills: *tr*. First ending: 1. Second ending: 2.

Qarmon

Measures 12-15: Qarmon. Measure 12: 6/8 time, D major. Measure 13: 6/8 time, D major. Measure 14: 6/8 time, D major. Measure 15: 6/8 time, D major. Dynamics: *mf*. Trills: *tr*. First ending: 1. Second ending: 2.

This image shows a page of a musical score for 'The Swan' by Camille Saint-Saëns, measures 16 through 28. The score is written for a single melodic line (soprano or flute) and a piano accompaniment. The key signature is one flat (B-flat major or D minor), and the time signature is common time (C).

The score is divided into three systems, each containing four measures. Measure numbers 16, 20, 24, and 28 are indicated at the beginning of their respective systems.

Measure 16: The melodic line begins with a half note G4, followed by a quarter rest, then eighth notes A4, Bb4, and A4. The piano accompaniment features a descending eighth-note scale in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand. Dynamics include *f* (forte) and *mf* (mezzo-forte).

Measure 20: The melodic line features trills (tr) on G4, A4, and Bb4. The piano accompaniment continues with the eighth-note patterns. Dynamics include *mf*.

Measure 24: Similar to measure 20, the melodic line has trills on G4, A4, and Bb4. The piano accompaniment maintains the eighth-note accompaniment. Dynamics include *mf*.

Measure 28: The melodic line begins with a half note G4, followed by a quarter rest, then eighth notes A4, Bb4, and A4. The piano accompaniment features a descending eighth-note scale in the right hand and a steady eighth-note bass line in the left hand. Dynamics include *f* (forte) and *p* (piano).

32

tr

1. 2.

1. 2.

36

Sonu için

pp *ri - te - nu - to*

3

H.Bakılı

Hacı Xanməmmədov (1918-2005)

“Yaşa könül”

Görkəmli bəstəkarımız Hacı Xanməmmədov bir sıra mahnı və marşların, habelə "Gözəl Pəri" mahnısının, Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün "Qəhrəmani" əsərinin müəllifi olmuşdur.

Onun 150-dən çox mahnısı görkəmli müğənnilərimizin repertuarında layiqli yer tutur. Xüsusilə, H.Xanməmmədovun lirik mahnıları xalqımız arasında geniş yayılmışdır. Bu baxımdan "Yaşa könül", "Arzuya bax, sevgilim", "Yadıma düşdü", "Gözünə qurban", "Güllü", "Ceyran", "Getmə, amandır", "Oxu, sevgilim" və

s. gözəl örnəklərdir. Hacı Xanməmmədovun mahnı yaradıcılığında lirik mahnılar üstünlük təşkil edir və bu mahnıların böyük bir qismi nakam şairimiz Mikayıl Müşfünün sözlərinə bəstələnmişdir. “Yaşa könül” mahnısı öz lirik xarakteri ilə diqqəti cəlb edir. İfaçı bu mahnını interpretasiya edərkən qarmonun körüyünü mülayim şəkildə açıb-bağlamaqla lirik xarakteri əks etdirə bilər.

Bəstəkarın 2,3,4 və 5 sayılı konsertlərinin ilk ifaçıları Əhsən Dadaşov, Hacı Məmmədov, Ramiz Quliyev kimi görkəmli ustad tarzənlərimiz olub. 1990-cı ildə Hacı Xanməmmədov ilk dəfə olaraq kamança və orkestr üçün "Konsert" bəstələyir. Əsər mərhum sənətkarımız Ədalət Vəzirovun ilk və kamil ifasından sonra tez bir zamanda məşhurlaşaraq, ifaçıların repertuarına və tədris proqramlarına daxil olur.

Mahnı qarmon üçün köçürülərək qarmonun xarakterinə uyğun melizmlər əlavə olunmuşdur.

"Yaşa könül" mahnısı “Şur” məqamında, “Moderato” tempində həzin xarakterdə yazılmışdır. Bəstəkar melodiya uyğun olan zərif və kövrək xarakteri açmaq üçün “Şur” muğamının intonasiyalarına müraciət etmişdir. Müstəqil musiqi mövzusu əsasında yazılmış “Yaşa könül” mahnısında geniş inkişaflı melodiya, ritm, məqam əsası və kuplet forması müxtəlif şəkildə özünü göstərir.

“Yaşa könül” mahnısı qarmon aləti üçün “c-moll” tonallığına köçürülmüş və bu alətin xarakterinə daha da uyğunlaşdırmaq məqsədilə bəzi uzun ölçülü notlara “mordent” və “trel”-lər əlavə olunmuşdur.

YAŞA KÖNÜL

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

Hacı Xanməmmədov

Moderato

The first system of musical notation for 'YAŞA KÖNÜL'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a forte (f) dynamic and contains four measures of music. The bass staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a forte (f) dynamic and contains four measures of music. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it.

The second system of musical notation for 'YAŞA KÖNÜL'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a mezzo-forte (mf) dynamic and contains four measures of music. The bass staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a mezzo-forte (mf) dynamic and contains four measures of music. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it.

Qarmon

The third system of musical notation for 'YAŞA KÖNÜL'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a piano (p) dynamic and contains four measures of music. The bass staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a piano (p) dynamic and contains four measures of music. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it.

The fourth system of musical notation for 'YAŞA KÖNÜL'. It features a treble and bass staff. The treble staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a piano (p) dynamic and contains four measures of music. The bass staff has a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. It begins with a piano (p) dynamic and contains four measures of music. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it. The first measure of the treble staff has a fermata over it. The first measure of the bass staff has a fermata over it.

Musical score for a piano piece in B-flat major, 3/4 time. The score consists of five systems of staves.

System 1: Treble staff contains a melodic line with a natural sign and a flat. Grand staff shows a sustained chord in the right hand and a bass line in the left hand.

System 2: Treble staff continues the melody with a flat. Grand staff shows a sustained chord in the right hand and a bass line in the left hand.

System 3: Treble staff contains a melodic line with a natural sign and a flat. Grand staff shows a sustained chord in the right hand and a bass line in the left hand.

System 4: Treble staff contains a melodic line with a natural sign and a flat. Grand staff shows a sustained chord in the right hand and a bass line in the left hand.

System 5: Treble staff contains a melodic line with a natural sign and a flat. Grand staff shows a sustained chord in the right hand and a bass line in the left hand.

Süleyman Ələsgərov (1924-2000)

“Şaloxo”

Süleyman Ələsgərovun yaradıcılığında operetta janrı əsas yer tutur. Belə ki, bəstəkar "Ulduz", "Özümüz bilərik", "Olmadı elə, oldu belə", "Milyonçunun dilənçi oğlu", "Hardasan ay subaylıq" və sairə operettaların müəllifidir.

"Bahadır və Sona", "Solğun çiçəklər" operaları, bir neçə kantata, "Gənclik" və "Vətən" simfoniyları, "Bayatı-Şiraz" simfonik muğamı, simfonik poema və süitaları, 3 tar konserti, 200-ə

qədər mahnı və romansları (22 sözsüz mahnı), "Tarantella", "Rəqs-tokkata", "Rondo", "Aşıqvari", qanun aləti üçün "Poema"("Rapsodiya") və digər əsərləri Azərbaycan musiqisinin incilərindəndir. Süleyman Ələsgərovun tələbələri-professor Səadət Abdullayeva, professor Vəqif Əbdülqasimov, professor Oqtay Quliyev, professor Ramiz Mirişli, professor Şəfiqə Eyvazova ifaçılıq sənətində və musiqişünaslığımızda mühüm addımlar ataraq, onların yaradıcılığı milli musiqi mədəniyyətimizdə önəmli rol oynamışdır.

Süleyman Ələsgərov xalq çalğı alətləri orkestri üçün 3 konsertin müəllifidir: 1 sayılı konsert 1973, 2 sayılı konsert 1983 və 3 sayılı konsert 1994-cü ildə bəstələnmişdir. Onun tar üçün işlədiyi Azərbaycan xalq rəqslərindən “Şaloxo” rəqsinin özünəməxsus yeri var. Qeyd etmək lazımdır ki, bu rəqsin düzgün adı “Şələküm” olub, Azərbaycanın ən qədim rəqslərindən biridir. Sonralar qonşu xalqlar bu sözü tələffüz edə bilmədiyindən onu “Şalaxo” adlandırmışlar və müasir dövrdə dilimizdə daha çox bu şəkildə işlənir.

“Şalaxo” rəqsi “Alleqretto” tempində, mürəkkəb 6\8 ölçüsündə, “Çahargah” muğamı əsasında bəstələnmişdir. Fortepianonun geniş giriş mövzusu on altı xanəni

əhatə edir. Növbəti xanədə temp bir qədər də sürətləndirilərək, *Allegro*-ya çatdırılır və solo qarmonun ifasında əsas mövzu şərh olunmağa başlayır. Gözlərimiz qarşısında qızgın rəqs səhnəsi canlandırılır. Üçüncü hissədə “Andante” tempində səslənən melodiya *piano* (p) nüansında lirik xarakter kəsb edərək, bu hissə qızların sakit rəqsini xatırladır.

Yenidən “Allegro” tempində səslənən melodiya əsərə oynaq və şux xarakter gətirir. Bu dəfə əsas mövzu əvvəlkindən fərqli olaraq bir oktava aşağı registrdə səsləndirilərək əsəri bir qədər də rəgnarəngləşdirir. Kodanın interpretasiyası ifaçıdan xüsusi peşəkarlıq tələb edir. Belə ki, *piano* (p) səslənməsi sürətlə artırılaraq, əvvəlcə *forte* (f), sonra isə *fortissimo*-ya çatdırılır.

Azərbaycan qarmonunun texniki imkanları və diapazonu nəzərə alınmaqla, köçürmə zamanı əsərə melizmlər əlavə olunmuşdur.

Şaloxo

(Azərbaycan xalq rəqsi)

Qarmon üçün işləyəni: Hüseyn Bakılı

Tar üçün işləyəni: S. Ələsgərov

Allegretto $\text{♩} = 100$

Piano

f

6/8 (3/4)

5

1

10

Allegro

Qarmon

15

2

f

2 **Allegro** $\text{♩} = 120$

20

mf *mf* *mf* *mf*

25 3

p *tr* *f* *mf*

30 4

tr *p* *p* *mf* *p*

35

f *tr* *tr* *tr* *p* *mf* *f*

40

5

mf

tr

44

p

mf

48

6

mf

tr

6

pp

53

7

tr *tr* *tr* *tr*

7

mf

mf

59

Measures 59-63. The right hand features a continuous sixteenth-note arpeggiated pattern. The left hand consists of chords and single notes, with some measures containing triplets.

64

8

tr~ *tr~*

8

p

Measures 64-68. Measure 64 has a triplet of eighth notes. Measures 65-68 feature trills in the right hand and chords in the left hand. A piano (*p*) dynamic is marked in measure 66.

69

tr~ *tr~*

9

Andante

p

mf

p

Measures 69-73. Measures 69-72 feature trills in the right hand and chords in the left hand. Measure 73 has a single note in the right hand and a chord in the left hand. Dynamics include mezzo-forte (*mf*) and piano (*p*). The tempo marking "Andante" appears at measure 71.

74

f

80

tr 10 *mf*

10 *pp*

85

Allegro $\text{♩} = 120$

f 11 *mf* *poco a poco accel.*

11 *p* *poco a poco accel.*

90

trm

1. 2.

1. 2.

90

94

Coda

f

Coda

mf

94

98

12

p *f* *ff*

cresc. *8va* *ff* *fff*

98

Şəmsi Kərimov (1924-1977)

“Gecələr”

Azərbaycan xalqının sevilən bəstəkarı Şəmsi Kərimov “Bəxtiyaram mən”, “Gecələr”, “Payız nəğməsi”, “Var olsun” və sairə mahnıların müəllifi olub, əsasən lirik mahnılar müəllifi kimi xalqın qəlbinə yol tapmışdır.

Bəstəkarın “Gecələr” mahnısı da xalq arasında sevilərək, tədris proqramında öz layiqli yerini tutmuşdur. Mahnı “Andante” tempində, “Şüştər” muğamında bəstələnərək, melodik quruluş rəvan və axıcı olmaqla yanaşı, həzin və təsirlidir. Azərbaycan qarmonunun ifaçılıq imkanları və səs diapazonu nəzərə alınmaqla, əsər “g-moll” tonallığına köçürülmüşdür. “Gecələr” mahnısını alətin xarakterinə daha da uyğunlaşdırmaq məqsədilə bəzi notlara melizmlər: “mordent” və “trel” əlavə olunmuşdur. Əsərin sonuna kimi qarmon alətinin körüyünü mülayim şəkildə hərəkət etdirməklə lirik xarakterə nail olmaq mümkündür. Bəstəkar milli folklorun intonasiya quruluşundan uzaqlaşmır, xalq musiqisi vasitəsilə melodiyanın bütün elementlərini məhəbbətlə cilalayır. Mahnı quruluş və melodiyasına görə xalq mahnıları ilə çox oxşar olub, giriş hissədən melizmlər özünü biruzə verir. Birinci və ikinci cümlələr hər biri iki xanəni əhatə edir. Əsərdə texniki cəhətdən mürəkkəb passajlara, fiqurasiyalara rast gəlinməsə də, bədii obrazın interpretasiyası mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Gecələr

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

Şəmsi Kərimov

Andante

1

Qarmon

Piano

5

tr tr tr tr

10

2

tr 3 tr tr tr

14

18

22

25

28

4

f

tr

mf

3

31

5

tr

mf

tempo I

tr

tempo I

mf

35

tr

tr

tr

tr

3

tr

tr

39

tr

6 ϕ

43

1.

1. 3 3 3

46

2.

2. 3 3 3

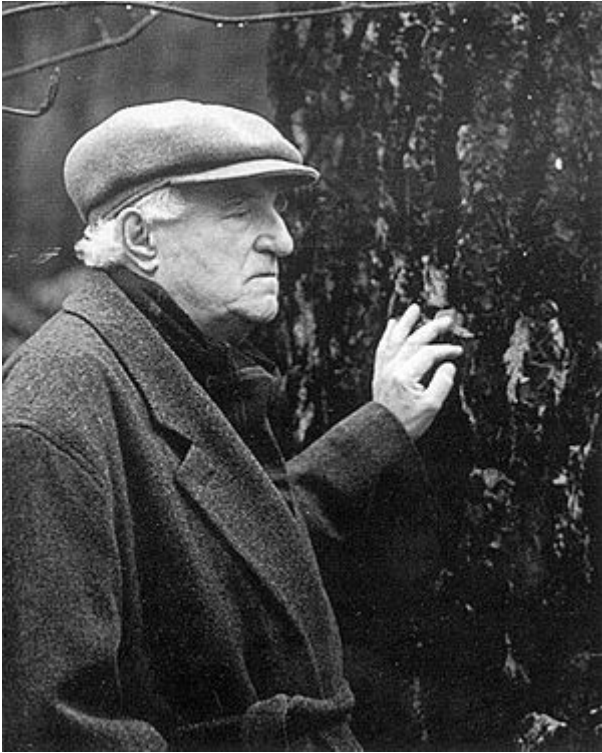
49

Φ
§

p

53

57

Georgi Sviridov (1915 - 1998)

“Toy vals”ı

Rusiyanın tanınmış bəstəkarı Georgi Sviridov bir çox mahnı, romans və kantataların müəllifidir. Onun ən məşhur əsərlərindən biri “Svadebnıy vals”(“Toy valsı”) olub, bu əsər “Tempo di valce” tempində, şən xarakterdə yazılmışdır. Öncə qeyd edim ki, vals sözünün mənası iki nəfərin birgə oynadığı Avropa rəqsidir. Təqdim olunan bu məcmuədə G.Sviridovun “Toy vals”ı Azərbaycan qarmonu üçün “g-

moll” tonallığına köçürülərək, əsərin xarakterinə heç bir xələl gətirilməmişdir. Əsərdə 4\3 ölçüsündə vals rəqsinin xüsusiyyətləri özünü biruzə verərək, əsər melodik inkişafın təbiiliyi, xəttin dalğavari plastikliyi, kulminasiyaların emosiya dolğunluğu, dinamikanın yuxarı və aşağı hərəkəti ilə fərqlənir. Vals ritmi sona kimi yarım, çərək və səkkizlik notlarla ardıcılılaşaraq, melodik cümlələrin quruluşunda dialoq xarakteri əks olunur. Mahnının ilk cümləsi geniş diapazona malik olub, sanki bir nəfəsə ifa olunur. “Vals”ın musiqisində aydın və xoş əhval-ruhiyyə, yüngüllük və zəriflik xarakterizə olunaraq, müşayiət partiyası “fis-moll” tonallığında, solistin mövzusu isə qeyd etdiyimiz kimi “g-moll”da şərh olunur. Zərif melodik xətt impresionistik səslənmənin effektini yaradaraq, yüngül akkordlar müşayiət fonunda çıxış edir və “Vals”ın fakturasının ritmik traktovkasında böyük sərbəstlik hiss olunur. Əsərin giriş hissəsi *forte* (*f*) nüansından başlayaraq tədricən bir qədər də güclənib zəifləsə də, sona kimi güclü səslənmə hökm sürür. Əsərdə *piano* (*p*) dinamik ştrixi tətbiq edilmədiyi üçün ifaçı körüyü bir qədər sərt şəkildə hərəkət etdirə bilər.

Müxtəlif registrlərdə səslənən pyes yeni çalarlar tapıntısı üçün ifaçıya imkanlar verir və bəzi xanələrdə mövzu yuxarı registrdə səslənərək üçüncü oktavanın “mi-fa” notlarına qədər yüksəlir.

Vals qarmon üçün köçürülərək, qarmonun diapazonuna uyğunlaşdırmaq məqsədilə tonallıq dəyişmiş və “c-moll”dan “g-moll”a transpozisiya edilmişdir.

5-ci xanənin ilk “re” notu bir oktava bəm registrə salınmış və 12, 13-cü xanələrdə “do”, “re” notlarının qarşısında qoylmuş lazımsız “forşlaq” işarələri götürülərək orijinal hala gətirilmişdir.

Vals

İşləyəni:Hüseyn Bakılı

Q.Siviridov

Tempo di valse ($\text{♩} = 90$)

Qarmon

Piano

Tempo di valse ($\text{♩} = 90$)

1

mf

f

mf

8

15

2

f

f

mf

mp

23

31 3

mf

39

mf

47 4

Φ

55

62

69

5

77

ff *mf*

(Fine) Φ

6

85

p

93

101

7

109

115

Tofiq Quliyev (1917-2000)

“Qaytağı”

Azərbaycan SSR-in xalq artisti, pianoçu, dirijor, bir çox simfonik əsərlərin, beş operettanın, fortepiano əsərlərinin müəllifi, Tofiq Quliyev Azərbaycan caz və estrada musiqisinin banilərindən biridir.

Tofiq Quliyevin parlaq və yaddaqalan fortepiano əsərlərindən biri “Qaytağı” konsert pyesidir. Bir çox musiqiçilər *Qaytağı* rəqsinin

Azərbaycan xalq rəqsi olmadığını iddia edirlər. Lakin, şəxsi araşdırmalar nəticəsində deyə bilərəm ki, *Qaytağı* sözünün etimologiyası: *Qay* (Kay)-tayfa, *tağı*-dağ mənasını verir. Qədimdə kay tayfaları Azərbaycan ərazisində məskunlaşmışlar. Kay tayfalarının yaşadığı ərazi indiki Siyəzən rayonunda yerləşib. *Kay* tayfası və *tağ* sözlərinə ən qədim yazı nümunəsi olan “Dədə Qorqud” dastanında rast gələ bilərik. Buna misal olaraq Saməd Əlizadənin 1999-cu ildə “Dədə Qorqud” dastanına yazdığı təfsirlərdən faktlar gətirə bilərik. S.Əlizadə qeyd edirdi ki, “Dədə Qorqud”la Peyğəmbərin görüşü də məhz kayların yaşadığı Siyəzən rayonu ərazisində olmuşdur. Peyğəmbər isə Xızır Peyğəmbər olduğu deyilir. Ərazi isə indiki Peyğəmbər ziyarətgahıdır. Həmin kayların yaşadığı kənd sonralar müxtəlif ərazilərə köçmüşdür. Müasir dövrümüzdə *Qaytağı* ritminin daha çox Dərbənd, Dağıstan ərazisinə yayılmasının səbəbi o vaxtkı Şirvanşahlar dövlətinin, ümumiyyətlə şirvan camaatının bu ərazilərə-tarixi şirvan əraziləri olan Dərbənd, dağıstana yayılması nəticəsində baş vermişdir.

1984-cü ildə bəstələnən “Qaytağı” pyesi janr və musiqi quruluşuna görə diqqətəlayiq xüsusiyyətlərə malikdir. Bəstəkarın fortepiano əsərləri arasında bu pyesin bir-neçə dəfə işlənilməsinə rast gəlirik. Belə ki, görkəmli pianoçu Fərhad Bədəlbəyliyə həsr olunmuş konsert redaksiyası ilə yanaşı, pyesin kiçik yaşlı pianoçular üçün nəzərdə tutulmuş, sadələşdirilmiş redaksiyası da mövcuddur ki, bu da “Cəmilənin albomu” məcmuəsində öz əksini tapmışdır. “Qaytağı” pyesi öz

proqramlı başlığına və musiqi məzmununa görə bilavasitə Azərbaycan xalq rəqsləri ilə sıx bağlıdır. Məlum olduğu kimi “Qaytağı” azərbaycanda geniş yayılmış kişi rəqslərindəndir. Rəqsin adı rus dilində “Ləzgnka” kimi təqdim olunur. Özünəməxsus melodik və ritmik xüsusiyyətləri ilə seçilən bu rəqs ifaçıların çevikliyinin, virtuozluk qabiliyyətinin, gücünün, qüvvətinin nümayişi üçün geniş meydan açaraq, rəqqaslar arasında yarış əhval-ruhiyyəsi yaradır. Bu xüsusiyyətlər “Qaytağı” əsərində də bəstəkarın təfəkkürünün məhsulu kimi üzə çıxır. Bəstəkar xalq rəqsinin ümumi ruhundan, xarakterindən, metro-ritmik və melodik quruluşundan istifadə edərək, orijinal konsert pyesi yaratmışdır.

“Qaytağı” əsəri “Allegro con brio” tempində, mürəkkəb 12\8 ölçüsündə bəstələnərək, ifası kifayət qədər cəldlik tələb edən bir əsərdir. Əsər qarmon aləti üçün “F-dur” tonallığına köçürülərək onun təfsiri ifaçıdan yüksək hazırlıq və texniki bacarıq tələb edir. Fortepianonun altı xanəli vurğularla səslənən giriş mövzusunun sonra qarmon alətinin ifasında səkkizlik notların üzərində qurulan əsas mövzu səslənməyə başlayır. Bu zaman fortepiano nöqtəli çərək notlarla müşayiətə keçir. Əsər müşayiət partiyasında və solistin ifasında *fortissimo* (ff) nüansında başa çatır. İfaçı körüyü kəskin şəkildə hərəkət etdirməklə *fortissimo* səslənməsinə nail olmalıdır. Tofiq Quliyevin “Qaytağı” əsərinin musiqi dili maraqlı xüsusiyyətlərə malikdir. Bu əsərdə melodik xəttin inkişafında mahnı intonasiyaları özünü biruzə verir ki, bu da bəstəkarın musiqi üslubunun başlıca cəhətlərindən biridir. “Qaytağı” pyesinin xalq rəqsləri ilə bağlı xüsusiyyətlərindən biri varyasiyalılıq prinsipindən istifadə edilməsidir.

Əsər üzərində iş prosesində təhrif olunmuş halda yazılmış klavirdən bərpa edərək, qarmon üçün köçürülmüş və buraxılmış bütöv bir hissə yazılaraq, solist ilə akkomponiment arasında səhv bölünmüş hissələr düzgün bölünüb, orijinal hala gətirilmişdir.

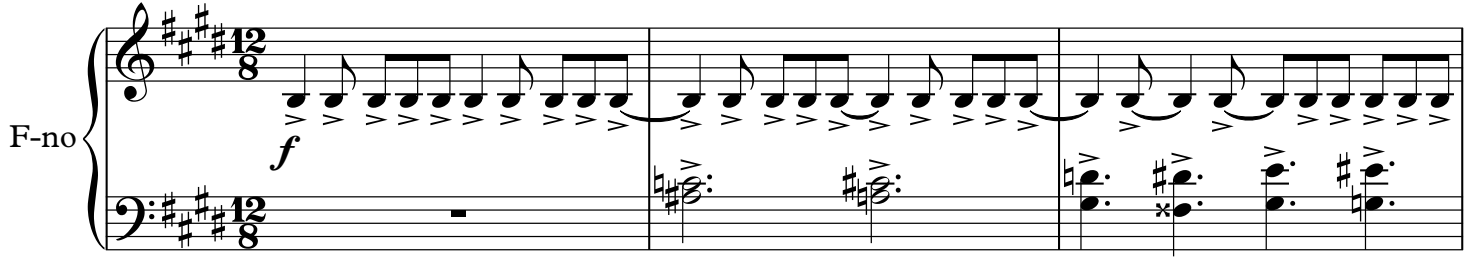
Qaytağı

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

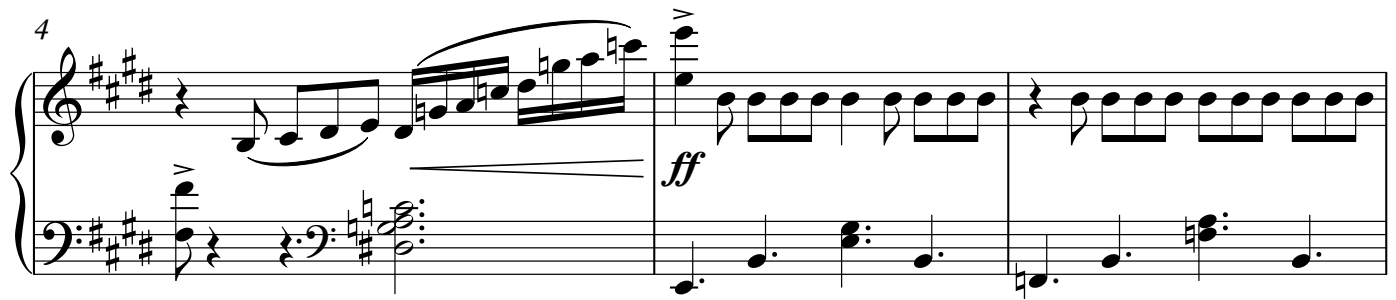
T.Quliyev

Allegro con brio (♩=120)

F-no

4

Qarmon

7

10

13

Musical score for measures 13-15. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass). The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, including a flat and a sharp. The grand staff contains a harmonic accompaniment with chords and single notes in both hands.

16

Musical score for measures 16-18. The system consists of a single treble staff and a grand staff. The treble staff continues the melodic line with eighth and sixteenth notes. The grand staff continues the harmonic accompaniment with chords and single notes.

19

Musical score for measures 19-21. The system consists of a single treble staff and a grand staff. The treble staff continues the melodic line with eighth and sixteenth notes. The grand staff continues the harmonic accompaniment with chords and single notes.

22

Musical score for measures 22-24. The system consists of a single treble staff and a grand staff. The treble staff continues the melodic line with eighth and sixteenth notes. The grand staff continues the harmonic accompaniment with chords and single notes.

25

Musical score for measures 25-27. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass). The treble staff has a key signature of one flat and contains a melody with eighth and quarter notes. The grand staff has a key signature of four sharps and contains block chords and rests.

28

Musical score for measures 28-30. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass). The treble staff continues the melody from measure 25. The grand staff continues with block chords and rests.

31

Musical score for measures 31-33. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass). The treble staff continues the melody. The grand staff continues with block chords and rests.

34

Musical score for measures 34-36. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass). The treble staff continues the melody. The grand staff continues with block chords and rests.

37

40

43

46

49

Measures 49-51 of a musical score. The system consists of a single melodic line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff (treble and bass clefs). The key signature has three sharps (F#, C#, G#). Measure 49 features a melodic line with eighth and sixteenth notes, and a piano accompaniment with chords and single notes. Measure 50 continues the melodic line with a repeat sign, and the piano accompaniment has chords. Measure 51 shows the melodic line ending with a half note, and the piano accompaniment with a final chord.

52

Measures 52-54 of a musical score. The system consists of a single melodic line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff. Measure 52 has a melodic line with a half note and a quarter rest, and a piano accompaniment with chords. Measure 53 continues the melodic line with eighth notes, and the piano accompaniment has chords. Measure 54 shows the melodic line ending with a half note, and the piano accompaniment with a final chord.

55

Measures 55-57 of a musical score. The system consists of a single melodic line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff. Measure 55 has a melodic line with a half note and a quarter rest, and a piano accompaniment with chords. Measure 56 continues the melodic line with eighth notes, and the piano accompaniment has chords. Measure 57 shows the melodic line ending with a half note, and the piano accompaniment with a final chord.

58

Measures 58-60 of a musical score. The system consists of a single melodic line in treble clef and a piano accompaniment in grand staff. Measure 58 has a melodic line with eighth and sixteenth notes, and a piano accompaniment with chords. Measure 59 continues the melodic line with a half note and a quarter rest, and the piano accompaniment has chords. Measure 60 shows the melodic line ending with a half note, and the piano accompaniment with a final chord.

61

64

67

70

73

Measures 73-75 of a musical score. The system consists of a single treble staff and a grand staff (treble and bass staves). The key signature has one flat (B-flat). Measure 73 features a melodic line in the treble staff with eighth and sixteenth notes, and a harmonic accompaniment in the grand staff with chords and single notes. Measures 74 and 75 continue the melodic and harmonic patterns.

76

Measures 76-77 of a musical score. The system consists of a single treble staff and a grand staff. Measure 76 shows a melodic line in the treble staff and a harmonic accompaniment in the grand staff. Measure 77 continues the melodic and harmonic patterns, with a double bar line at the end of the measure.

78

Measures 78-80 of a musical score. The system consists of a single treble staff and a grand staff. Measure 78 features a melodic line in the treble staff with accents, and a harmonic accompaniment in the grand staff. Measures 79 and 80 continue the melodic and harmonic patterns, with a double bar line at the end of measure 80. The dynamic marking *ff* (fortissimo) is present in measures 79 and 80.

Vasif Adigözəlov (1935-2006)

“Lay-lay”, “Bayram süitəsi”

Vasif Adigözəlov 2 opera: "Ölülər", "Natəvan (opera)", 5 musiqili komediya: "Hacı Qara (operetta)", "Nənəmin şahlıq quşu", "Boşanaq - evlənərik", "Lənət şeytana", 4 oratoriya: "Odlar yurdu", "Qarabağ şikəstəsi", "Çanaqqala-1915", "Qəm karvanı", 3 kantata: "Novruzum", "Təntənəli", 4 simfoniya, 6 instrumental konsert, kamera-instrumental musiqinin,

kino, teatr musiqisinin, romans və mahnıların müəllifidir.

Bəstəkarın “Lay-lay” və “Bayram süitəsi” əsərləri Azərbaycan qarmonu üçün ilk dəfə olaraq köçürülmüşdür. “Lay-lay” əsəri “Moderato” tempində yazılmış, həzin musiqidir.

Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılıq irsində xalq musiqisinin əsas janrlarından biri olan laylay janrı xüsusilə böyük maraq doğurur. Məsələn: Vasif Adigözəlovun “Laylay” əsəri xalq musiqisində kök salmış ənənəvi laylay janrının bəstəkar yaradıcılığında ifadəsidir. Burada özünü göstərən laylaya xas olan cəhətlər digər bəstəkarların yaradıcılığında səciyyəvi hala çevrilmişdir. Fikrət Əmirov, Tofiq Quliyev, Cahangir Cahangirovun “Laylay” adlı mahnı nümunələri bunu sübut edir. Mahnının mətnində şair tərəfindən laylaya xas olan ifadələrdən istifadə olunması, lirik xarakterli musiqi məzmunu, ənənəvi laylayların intonasiyalarına əsaslanma, qəmginlik gətirən “Bayatı-Şiraz”, “Şur”, “Segah” məqamlarından istifadə olunması bu janrda yazılmış mahnıların məzmununa və ruhuna çox uyğundur.

Qarmon alətində ifanın applikatura cəhətdən rahat olması üçün əsər “g-moll” tonallığına transpozisiya olunmuş və bu alətin xarakterinə daha da uyğunlaşdırmaq məqsədilə bəzi notlara melizmlər tətbiq edilmişdir.

Vasif Adigözəlovun “Bayram süitəsi” dörd hissədən ibarət təntənəli bir əsər olub, süitanın əsasını qaynar həyat hadisələri təşkil edir. Əsər “Şur” muğamı və onun hissələri “Bayatı türk”, “Şikəsteyi fars” məqamında cərəyan edir. “Allegro non troppo”, “Andante”, “Allegro”, “Maestoso” templərinin növbələşməsi əsərə

mohtəşəm xarakter gətirir. Əsər Azərbaycan qarmonunun iki oktava yarım diapozon imkanları nəzərə alınmaqla köçürülmüşdür. Süitanın quruluşunu belə təsvir etmək olar:

Giriş+I hissə A epizodu	I hissə B epizodu
II kuplet+I kuplet+bağlayıcı mövzu	+ kuplet+ nəqarat
Aa+bb, aa+bb	cc +dd

Birinci hissə oynaq və cəld “Allegro non troppo” tempində, mürəkkəb 6\8 ölçüsündə, ikihissəli bir kompozisiya olub, musiqi proloqu rolunu oynayır. Giriş hissəsi fortepianonun geniş passajı ilə başlayır. Əsas mövzunu qarmon aləti ifa edib, yuxarı- aşağı hərəkət edərək tonika üzərində dayanmaqla yeni mövzu səslənməyə başlayır.

Süitanın ikinci hissəsi “Andante” tempində qızların sakit, lirik rəqsini xatırladaraq, 6\8 ölçüsündə, lirik xarakterli bir musiqi lövhəsi olub, sözsüz mahnı təəssüratını yaradır. Mahnı-kuplet formasına uyğun olaraq mövzu kvadratşəkilli cümlələrdən qurulmuşdur. Forte pianonun müşayiəti fonunda qarmonun ifasında zərif, qəlboxşayan melodiya tələsmədən, aram-aram hərəkət edir. Həzin və kövrək melodiyanı eşitdirmək məqsədilə fortepiano partiyası nisbətən zəif tərzdə müşayiət etməlidir.

“Allegro” tempində şərh olunan üçüncü hissədə tək-cə rəqs səhnəsi deyil, geniş xalq kütləsinin bayram şənliyi, dəstə ilə yallı vuran insanların rəqs səhnəsi təsvir olunur. Melodiyanı hissənin sonuna kimi solist ifa edərək fortepiano aləti nöqtəli çərək və səkkizlik notlarla müşayiət edir.

Süitanın dördüncü hissəsi final rolunu oynayaraq, təntənəli “Maestoso” xarakterində, mürəkkəb 4\4 ölçüsündə, fortepianonun akkordlu müşayiəti ilə başlayır. Bu hissənin xüsusiyyətinə uyğun olaraq solist sürətlə, enerjili interpretasiya etməklə tempi sabit saxlamalıdır. Coda hissəsində solist daha da təntənəli xarakterdə ifa etməklə rəqs səhnəsinin daha qızgın xarakter almasını və bitməsini təfsir edir.

“Bayram süita”sı xalq çalğı alətləri orkestri üçün yazılmış partituradan qarmon üçün köçürülmüşdür. İkinci hissədə unudularaq yazılmamış tam bir musiqi cümləsi (12), 84-91-ci xanəyə qədər yazılaraq bərpa edilmiş və orijinal hala gətirilmişdir.

Laylay

İşləyəni: Hüseyn Bakılı

V. Adıgözəlov

Moderato ♩=80

Piano

The first system of the piano part consists of two staves. The right staff is in treble clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 6/8 time signature. It begins with a half note G#4, followed by a quarter rest, and then a series of eighth notes: A4, B4, C#5, D5, E5, F#5, G#5, A5, B5, C#6, D6, E6, F#6, G#6, A6, B6, C#7, D7, E7, F#7, G#7, A7, B7, C#8, D8, E8, F#8, G#8, A8, B8, C#9, D9, E9, F#9, G#9, A9, B9, C#10, D10, E10, F#10, G#10, A10, B10, C#11, D11, E11, F#11, G#11, A11, B11, C#12, D12, E12, F#12, G#12, A12, B12, C#13, D13, E13, F#13, G#13, A13, B13, C#14, D14, E14, F#14, G#14, A14, B14, C#15, D15, E15, F#15, G#15, A15, B15, C#16, D16, E16, F#16, G#16, A16, B16, C#17, D17, E17, F#17, G#17, A17, B17, C#18, D18, E18, F#18, G#18, A18, B18, C#19, D19, E19, F#19, G#19, A19, B19, C#20, D20, E20, F#20, G#20, A20, B20, C#21, D21, E21, F#21, G#21, A21, B21, C#22, D22, E22, F#22, G#22, A22, B22, C#23, D23, E23, F#23, G#23, A23, B23, C#24, D24, E24, F#24, G#24, A24, B24, C#25, D25, E25, F#25, G#25, A25, B25, C#26, D26, E26, F#26, G#26, A26, B26, C#27, D27, E27, F#27, G#27, A27, B27, C#28, D28, E28, F#28, G#28, A28, B28, C#29, D29, E29, F#29, G#29, A29, B29, C#30, D30, E30, F#30, G#30, A30, B30, C#31, D31, E31, F#31, G#31, A31, B31, C#32, D32, E32, F#32, G#32, A32, B32, C#33, D33, E33, F#33, G#33, A33, B33, C#34, D34, E34, F#34, G#34, A34, B34, C#35, D35, E35, F#35, G#35, A35, B35, C#36, D36, E36, F#36, G#36, A36, B36, C#37, D37, E37, F#37, G#37, A37, B37, C#38, D38, E38, F#38, G#38, A38, B38, C#39, D39, E39, F#39, G#39, A39, B39, C#40, D40, E40, F#40, G#40, A40, B40, C#41, D41, E41, F#41, G#41, A41, B41, C#42, D42, E42, F#42, G#42, A42, B42, C#43, D43, E43, F#43, G#43, A43, B43, C#44, D44, E44, F#44, G#44, A44, B44, C#45, D45, E45, F#45, G#45, A45, B45, C#46, D46, E46, F#46, G#46, A46, B46, C#47, D47, E47, F#47, G#47, A47, B47, C#48, D48, E48, F#48, G#48, A48, B48, C#49, D49, E49, F#49, G#49, A49, B49, C#50, D50, E50, F#50, G#50, A50, B50, C#51, D51, E51, F#51, G#51, A51, B51, C#52, D52, E52, F#52, G#52, A52, B52, C#53, D53, E53, F#53, G#53, A53, B53, C#54, D54, E54, F#54, G#54, A54, B54, C#55, D55, E55, F#55, G#55, A55, B55, C#56, D56, E56, F#56, G#56, A56, B56, C#57, D57, E57, F#57, G#57, A57, B57, C#58, D58, E58, F#58, G#58, A58, B58, C#59, D59, E59, F#59, G#59, A59, B59, C#60, D60, E60, F#60, G#60, A60, B60, C#61, D61, E61, F#61, G#61, A61, B61, C#62, D62, E62, F#62, G#62, A62, B62, C#63, D63, E63, F#63, G#63, A63, B63, C#64, D64, E64, F#64, G#64, A64, B64, C#65, D65, E65, F#65, G#65, A65, B65, C#66, D66, E66, F#66, G#66, A66, B66, C#67, D67, E67, F#67, G#67, A67, B67, C#68, D68, E68, F#68, G#68, A68, B68, C#69, D69, E69, F#69, G#69, A69, B69, C#70, D70, E70, F#70, G#70, A70, B70, C#71, D71, E71, F#71, G#71, A71, B71, C#72, D72, E72, F#72, G#72, A72, B72, C#73, D73, E73, F#73, G#73, A73, B73, C#74, D74, E74, F#74, G#74, A74, B74, C#75, D75, E75, F#75, G#75, A75, B75, C#76, D76, E76, F#76, G#76, A76, B76, C#77, D77, E77, F#77, G#77, A77, B77, C#78, D78, E78, F#78, G#78, A78, B78, C#79, D79, E79, F#79, G#79, A79, B79, C#80, D80, E80, F#80, G#80, A80, B80, C#81, D81, E81, F#81, G#81, A81, B81, C#82, D82, E82, F#82, G#82, A82, B82, C#83, D83, E83, F#83, G#83, A83, B83, C#84, D84, E84, F#84, G#84, A84, B84, C#85, D85, E85, F#85, G#85, A85, B85, C#86, D86, E86, F#86, G#86, A86, B86, C#87, D87, E87, F#87, G#87, A87, B87, C#88, D88, E88, F#88, G#88, A88, B88, C#89, D89, E89, F#89, G#89, A89, B89, C#90, D90, E90, F#90, G#90, A90, B90, C#91, D91, E91, F#91, G#91, A91, B91, C#92, D92, E92, F#92, G#92, A92, B92, C#93, D93, E93, F#93, G#93, A93, B93, C#94, D94, E94, F#94, G#94, A94, B94, C#95, D95, E95, F#95, G#95, A95, B95, C#96, D96, E96, F#96, G#96, A96, B96, C#97, D97, E97, F#97, G#97, A97, B97, C#98, D98, E98, F#98, G#98, A98, B98, C#99, D99, E99, F#99, G#99, A99, B99, C#100, D100, E100, F#100, G#100, A100, B100, C#101, D101, E101, F#101, G#101, A101, B101, C#102, D102, E102, F#102, G#102, A102, B102, C#103, D103, E103, F#103, G#103, A103, B103, C#104, D104, E104, F#104, G#104, A104, B104, C#105, D105, E105, F#105, G#105, A105, B105, C#106, D106, E106, F#106, G#106, A106, B106, C#107, D107, E107, F#107, G#107, A107, B107, C#108, D108, E108, F#108, G#108, A108, B108, C#109, D109, E109, F#109, G#109, A109, B109, C#110, D110, E110, F#110, G#110, A110, B110, C#111, D111, E111, F#111, G#111, A111, B111, C#112, D112, E112, F#112, G#112, A112, B112, C#113, D113, E113, F#113, G#113, A113, B113, C#114, D114, E114, F#114, G#114, A114, B114, C#115, D115, E115, F#115, G#115, A115, B115, C#116, D116, E116, F#116, G#116, A116, B116, C#117, D117, E117, F#117, G#117, A117, B117, C#118, D118, E118, F#118, G#118, A118, B118, C#119, D119, E119, F#119, G#119, A119, B119, C#120, D120, E120, F#120, G#120, A120, B120, C#121, D121, E121, F#121, G#121, A121, B121, C#122, D122, E122, F#122, G#122, A122, B122, C#123, D123, E123, F#123, G#123, A123, B123, C#124, D124, E124, F#124, G#124, A124, B124, C#125, D125, E125, F#125, G#125, A125, B125, C#126, D126, E126, F#126, G#126, A126, B126, C#127, D127, E127, F#127, G#127, A127, B127, C#128, D128, E128, F#128, G#128, A128, B128, C#129, D129, E129, F#129, G#129, A129, B129, C#130, D130, E130, F#130, G#130, A130, B130, C#131, D131, E131, F#131, G#131, A131, B131, C#132, D132, E132, F#132, G#132, A132, B132, C#133, D133, E133, F#133, G#133, A133, B133, C#134, D134, E134, F#134, G#134, A134, B134, C#135, D135, E135, F#135, G#135, A135, B135, C#136, D136, E136, F#136, G#136, A136, B136, C#137, D137, E137, F#137, G#137, A137, B137, C#138, D138, E138, F#138, G#138, A138, B138, C#139, D139, E139, F#139, G#139, A139, B139, C#140, D140, E140, F#140, G#140, A140, B140, C#141, D141, E141, F#141, G#141, A141, B141, C#142, D142, E142, F#142, G#142, A142, B142, C#143, D143, E143, F#143, G#143, A143, B143, C#144, D144, E144, F#144, G#144, A144, B144, C#145, D145, E145, F#145, G#145, A145, B145, C#146, D146, E146, F#146, G#146, A146, B146, C#147, D147, E147, F#147, G#147, A147, B147, C#148, D148, E148, F#148, G#148, A148, B148, C#149, D149, E149, F#149, G#149, A149, B149, C#150, D150, E150, F#150, G#150, A150, B150, C#151, D151, E151, F#151, G#151, A151, B151, C#152, D152, E152, F#152, G#152, A152, B152, C#153, D153, E153, F#153, G#153, A153, B153, C#154, D154, E154, F#154, G#154, A154, B154, C#155, D155, E155, F#155, G#155, A155, B155, C#156, D156, E156, F#156, G#156, A156, B156, C#157, D157, E157, F#157, G#157, A157, B157, C#158, D158, E158, F#158, G#158, A158, B158, C#159, D159, E159, F#159, G#159, A159, B159, C#160, D160, E160, F#160, G#160, A160, B160, C#161, D161, E161, F#161, G#161, A161, B161, C#162, D162, E162, F#162, G#162, A162, B162, C#163, D163, E163, F#163, G#163, A163, B163, C#164, D164, E164, F#164, G#164, A164, B164, C#165, D165, E165, F#165, G#165, A165, B165, C#166, D166, E166, F#166, G#166, A166, B166, C#167, D167, E167, F#167, G#167, A167, B167, C#168, D168, E168, F#168, G#168, A168, B168, C#169, D169, E169, F#169, G#169, A169, B169, C#170, D170, E170, F#170, G#170, A170, B170, C#171, D171, E171, F#171, G#171, A171, B171, C#172, D172, E172, F#172, G#172, A172, B172, C#173, D173, E173, F#173, G#173, A173, B173, C#174, D174, E174, F#174, G#174, A174, B174, C#175, D175, E175, F#175, G#175, A175, B175, C#176, D176, E176, F#176, G#176, A176, B176, C#177, D177, E177, F#177, G#177, A177, B177, C#178, D178, E178, F#178, G#178, A178, B178, C#179, D179, E179, F#179, G#179, A179, B179, C#180, D180, E180, F#180, G#180, A180, B180, C#181, D181, E181, F#181, G#181, A181, B181, C#182, D182, E182, F#182, G#182, A182, B182, C#183, D183, E183, F#183, G#183, A183, B183, C#184, D184, E184, F#184, G#184, A184, B184, C#185, D185, E185, F#185, G#185, A185, B185, C#186, D186, E186, F#186, G#186, A186, B186, C#187, D187, E187, F#187, G#187, A187, B187, C#188, D188, E188, F#188, G#188, A188, B188, C#189, D189, E189, F#189, G#189, A189, B189, C#190, D190, E190, F#190, G#190, A190, B190, C#191, D191, E191, F#191, G#191, A191, B191, C#192, D192, E192, F#192, G#192, A192, B192, C#193, D193, E193, F#193, G#193, A193, B193, C#194, D194, E194, F#194, G#194, A194, B194, C#195, D195, E195, F#195, G#195, A195, B195, C#196, D196, E196, F#196, G#196, A196, B196, C#197, D197, E197, F#197, G#197, A197, B197, C#198, D198, E198, F#198, G#198, A198, B198, C#199, D199, E199, F#199, G#199, A199, B199, C#200, D200, E200, F#200, G#200, A200, B200, C#201, D201, E201, F#201, G#201, A201, B201, C#202, D202, E202, F#202, G#202, A202, B202, C#203, D203, E203, F#203, G#203, A203, B203, C#204, D204, E204, F#204, G#204, A204, B204, C#205, D205, E205, F#205, G#205, A205, B205, C#206, D206, E206, F#206, G#206, A206, B206, C#207, D207, E207, F#207, G#207, A207, B207, C#208, D208, E208, F#208, G#208, A208, B208, C#209, D209, E209, F#209, G#209, A209, B209, C#210, D210, E210, F#210, G#210, A210, B210, C#211, D211, E211, F#211, G#211, A211, B211, C#212, D212, E212, F#212, G#212, A212, B212, C#213, D213, E213, F#213, G#213, A213, B213, C#214, D214, E214, F#214, G#214, A214, B214, C#215, D215, E215, F#215, G#215, A215, B215, C#216, D216, E216, F#216, G#216, A216, B216, C#217, D217, E217, F#217, G#217, A217, B217, C#218, D218, E218, F#218, G#218, A218, B218, C#219, D219, E219, F#219, G#219, A219, B219, C#220, D220, E220, F#220, G#220, A220, B220, C#221, D221, E221, F#221, G#221, A221, B221, C#222, D222, E222, F#222, G#222, A222, B222, C#223, D223, E223, F#223, G#223, A223, B223, C#224, D224, E224, F#224, G#224, A224, B224, C#225, D225, E225, F#225, G#225, A225, B225, C#226, D226, E226, F#226, G#226, A226, B226, C#227, D227, E227, F#227, G#227, A227, B227, C#228, D228, E228, F#228, G#228, A228, B228, C#229, D229, E229, F#229, G#229, A229, B229, C#230, D230, E230, F#230, G#230, A230, B230, C#231, D231, E231, F#231, G#231, A231, B231, C#232, D232, E232, F#232, G#232, A232, B232, C#233, D233, E233, F#233, G#233, A233, B233, C#234, D234, E234, F#234, G#234, A234, B234, C#235, D235, E235, F#235, G#235, A235, B235, C#236, D236, E236, F#236, G#236, A236, B236, C#237, D237, E237, F#237, G#237, A237, B237, C#238, D238, E238, F#238, G#238, A238, B238, C#239, D239, E239, F#239, G#239, A239, B239, C#240, D240, E240, F#240, G#240, A240, B240, C#241, D241, E241, F#241, G#241, A241, B241, C#242, D242, E242, F#242, G#242, A242, B242, C#243, D243, E243, F#243, G#243, A243, B243, C#244, D244, E244, F#244, G#244, A244, B244, C#245, D245, E245, F#245, G#245, A245, B245, C#246, D246, E246, F#246, G#246, A246, B246, C#247, D247, E247, F#247, G#247, A247, B247, C#248, D248, E248, F#248, G#248, A248, B248, C#249, D249, E249, F#249, G#249, A249, B249, C#250, D250, E250, F#250, G#250, A250, B250, C#251, D251, E251, F#251, G#251, A251, B251, C#252, D252, E252, F#252, G#252, A252, B252, C#253, D253, E253, F#253, G#253, A253, B253, C#254, D254, E254, F#254, G#254, A254, B254, C#255, D255, E255, F#255, G#255, A255, B255, C#256, D256, E256, F#256, G#256, A256, B256, C#257, D257, E257, F#257, G#257, A257, B257, C#258, D258, E258, F#258, G#258, A258, B258, C#259, D259, E259, F#259, G#259, A259, B259, C#260, D260, E260, F#260, G#260, A260, B260, C#261, D261, E261, F#261, G#261, A261, B261, C#262, D262, E262, F#262, G#262, A262, B262, C#263, D263, E263, F#263, G#263, A263, B263, C#264, D264, E264, F#264, G#264, A264, B264, C#265, D265, E265, F#265, G#265, A265, B265, C#266, D266, E266, F#266, G#266, A266, B266, C#267, D267, E267, F#267, G#267, A267, B267, C#268, D268, E268, F#268, G#268, A268, B268, C#269, D269, E269, F#269, G#269, A269, B269, C#270, D270, E270, F#270, G#270, A270, B270, C#271, D271, E271, F#271, G#271, A271, B271, C#272, D272, E272, F#272, G#272, A272, B272, C#273, D273, E273, F#273, G#273, A273, B273, C#274, D274, E274, F#274, G#274, A274, B274, C#275, D275, E275, F#275, G#275, A275, B275, C#276, D276, E276, F#276, G#276, A276, B276, C#277, D277, E277, F#277, G#277, A277, B277, C#278, D278, E278, F#278, G#278, A278, B278, C#279, D279, E279, F#279, G#279, A279, B279, C#280, D280, E280, F#280, G#280, A280, B280, C#281, D281, E281, F#281, G#281, A281, B281, C#282, D282, E282, F#282, G#282, A282, B282, C#283, D283, E283, F#283, G#283, A283, B283, C#284, D284, E284, F#284, G#284, A284, B284, C#285, D285, E285, F#285, G#285, A285, B285, C#286, D286, E286, F#286, G#286, A286, B286, C#287, D287, E287, F#287, G#287, A287, B287, C#288, D288, E288, F#288, G#288, A288, B288, C#289, D289, E289, F#289, G#289, A289, B289, C#290, D290, E290, F#290, G#290, A290, B290, C#291, D291, E291, F#291, G#291, A291, B291, C#292, D292, E292, F#292, G#292, A292, B292, C#293, D293, E293, F#293, G#293, A293, B293, C#294, D294, E294, F#294, G#294, A294, B294, C#295, D295, E295, F#295, G#295, A295, B295, C#296, D296, E296, F#296, G#296, A296, B296, C#297, D297, E297, F#297, G#297, A297, B297, C#298, D298, E298, F#298, G#298, A298, B298, C#299, D299, E299, F#299, G#299, A299, B299, C#300, D300, E300, F#300, G#300, A300, B300, C#301, D301, E301, F#301, G#301, A301, B301, C#302, D302, E302, F#302, G#302, A302, B302, C#303, D303, E303, F#303, G#303, A303, B303, C#304, D304, E304, F#304, G#304, A304, B304, C#305, D305, E305, F#305, G#305, A305, B305, C#306, D306, E306, F#306, G#306, A306, B306, C#307, D307, E307, F#307, G#307, A307, B307, C#308, D308, E308, F#308, G#308, A308, B308, C#309, D309, E309, F#309, G#309, A309, B309, C#310, D310, E310, F#310, G#310, A310, B310, C#311, D311, E311, F#311, G#311, A311, B311, C#312, D312, E312, F#312, G#312, A312, B312, C#313, D313, E313, F#313, G#313, A313, B313, C#314, D314, E314, F#314, G#314, A314, B314, C#315, D315, E315, F#315, G#315, A315, B315, C#316, D316, E316, F#316, G#316, A316, B316, C#317, D317, E317, F#317, G#317, A317, B317, C#318, D318, E318, F#318, G#318, A318, B318, C#319, D319, E319, F#319, G#319, A319, B319, C#320, D320, E320, F#320, G#320, A320, B320, C#321, D321, E321, F#321, G#321, A321, B321, C#322, D322, E322, F#322, G#322, A322, B322, C#323, D323, E323, F#323, G#323, A323, B323, C#324, D324, E324, F#324, G#324, A324, B324, C#325, D325, E325, F#325, G#325, A325, B325, C#326, D326, E326, F#326, G#326, A326, B326, C#327, D327, E327, F#327, G#327, A327, B327, C#328, D328, E328, F#328, G#328, A328, B328, C#329, D329, E329, F#329, G#329, A329, B329, C#330, D330, E330, F#330, G#330, A330, B330, C#331, D331, E331, F#331, G#331, A331, B331, C#332, D332, E332, F#332, G#332, A332, B332, C#333, D333, E333, F#333, G#333, A333, B333, C#334, D334, E334, F#334, G#334, A334, B334, C#335, D335, E335, F#335, G#335, A335, B335, C#336, D336, E336, F#336, G#336, A336, B336, C#337, D337, E337, F#337, G#337, A337, B337, C#338, D338, E338, F#338, G#338, A338, B338, C#339, D339, E339, F#339, G#339, A339, B339, C#340, D340, E340, F#340, G#340, A340, B3

12

tr

3

8va

15

3

18

2

tr

8va

8va

21

tr

(8)

24

27

3

31

4

34 5

38 6

41 7

43

tr

(8)

45

tr

(8)

48

tr

8

(8)

51

54

57

60

8va

mf

tr

The musical score consists of ten measures, numbered 51 to 60. The key signature is D major (two sharps). The time signature is 3/4. The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand. Measures 51-53 show a melodic line with trills and a trill (tr) in the right hand, and a dense chordal accompaniment in the left hand. Measures 54-56 show a melodic line with a trill (tr) and a trill (tr) in the right hand, and a dense chordal accompaniment in the left hand. Measures 57-59 show a melodic line with a trill (tr) and a trill (tr) in the right hand, and a dense chordal accompaniment in the left hand. Measure 60 shows a melodic line with a trill (tr) and a trill (tr) in the right hand, and a dense chordal accompaniment in the left hand. The score ends with a double bar line.

Bayram-süitası

I

İşləyəni: Hüseyn Bakılı.

V.Adıgözəlov

Allegro non troppo

Qarmon

Piano

The musical score is written for Qarmon (Saxophone) and Piano. The Qarmon part is in the treble clef with a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 6/8 time signature. The Piano part is in the grand staff (treble and bass clefs) with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. The score is divided into measures, with first, second, and third endings marked. The tempo is marked 'Allegro non troppo'. The score includes various musical notations such as notes, rests, accidentals, and dynamic markings.

H.Bakılı

18 Φ 4

22

22 1. 2.

27

27 5 *mf*

31

31

II

56 **Andante**

59

63

67

8

9

tr

tr

70

tr

1. tr

2. tr

10

sf

74

1.

2.

10

sf

77

11 tr

11

mp

80

tr

1. tr

2. tr

1.

2.

84

pp

pp

pp

tr

tr

tr

tr

tr

89

ff

ff

ff

tr

tr

tr

tr

tr

12

12

93

tr

tr

1. *tr*

2. *tr*

tr

1.

2.

III

Allegro

98

pp *ff*

103

106

109 **Coda**

Musical score for measures 109-111. Measure 109 is a Coda section. The right hand has a melodic line with eighth and sixteenth notes. The left hand has a bass line with dotted half notes. The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#).

112

Musical score for measures 112-114. Measure 112 is a Coda section. The right hand has a melodic line with eighth and sixteenth notes. The left hand has a bass line with dotted half notes. The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#).

115

Musical score for measures 115-116. Measure 115 is a Coda section. The right hand has a melodic line with eighth and sixteenth notes. The left hand has a bass line with dotted half notes. The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#).

117

Musical score for measures 117-118. Measure 117 is a Coda section. The right hand has a melodic line with eighth and sixteenth notes. The left hand has a bass line with dotted half notes. The key signature has four sharps (F#, C#, G#, D#).

IV

Maestoso

Maestoso

mf

f

mf

122

125

tr

tr

128

131 Coda

Musical score for measures 131-132. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff (treble and bass clefs). The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes. The grand staff contains a piano accompaniment with chords and moving lines in both hands. The key signature has one flat (B-flat). The word "Coda" is written above the first measure of both staves.

133

Musical score for measures 133-134. The system consists of a single treble clef staff and a grand staff (treble and bass clefs). The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes, ending with a half note. The grand staff contains a piano accompaniment with chords and moving lines in both hands. The key signature has one flat (B-flat). The system ends with a double bar line.

NƏTİCƏ

Ecazkar səsli milli musiqi alətlərimizdən biri də Azərbaycan qarmonu olub, xalq çalğı alətləri sırasında bu alət özünəməxsus yer tutur. Uzun illərdir Azərbaycan sənətkarları istər ölkə daxilində, istərsə də xaricdə musiqi mədəniyyətimizi təbliğ edərək, digər alətlərimizlə yanaşı qarmondan da geniş istifadə edirlər. Qarmon aləti ilk dəfə dəhi Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən peşəkar səhnəyə çıxarılmışdır. Belə ki, Opera və Balet Teatrında “Arşın mal alan” operettasının axırıncı toy pərdəsində tanınmış qarmon ifaçısı Kor Əhədin ifasında “Tərəkəmə” rəqsindən istifadə edilmişdir. Eyni zamanda Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən notlu xalq çalğı alətləri orkestrinin tərkibinə qarmon aləti (ifaçı Kor Əhəd olmuşdur) daxil edilsə də, sonralar qeyri-müəyyən səbəblərə görə qarmon orkestrin tərkibindən çıxarılmışdır.

Azərbaycanda qarmon üçün ilk dərslik pedaqoji elmlər doktoru, professor Fərahim Sadıqov və professor Oqtay Rəcəbov tərəfindən tərtib edilmişdir. Sonralar Bakı Musiqi Akademiyasının baş müəllimi Natiq Rəsulov tərəfindən də bir-neçə dərslik, Xeyrulla Dadaşov “Qarmon məktəbi”, Sona İrzaquliyevanın “Qarmon məktəbi” dərs vəsaitləri tərtib olunmuşdur. Müasir dövrümüzdə də qarmon üçün müxtəlif vəsaitlərin ərsəyə gəlməsi sahəsində uğurlu addımlar atılır. Lakin, acınacaqlı haldır ki, qarmon aləti üçün məxsusi əsərlər bəstələnmir və bu ixtisas üzrə fəaliyyət göstərən müəllimlər, o cümlədən də təhsil alan tələbələr yalnız tədris proqramını köçürmələr əsasında qurmağa olurlar.

Təqdim olunan dərs vəsaitinə Azərbaycan və dünya klassiklərinin əsərləri qarmon üçün köçürülərək daxil edilmiş və köçürmə zamanı alətin bədii-texniki imkanları nəzərə alınmışdır. Eyni zamanda əsərlərin orijinal vəziyyətə gətirilməsi üçün müəyyən klavirlərdə göstərilməmiş xanələr bərpa edilmişdir. Bu məqsədlə hər bir musiqi əsəri səsləndirilərək, xanələr ayrı-ayrılıqda izlənilmişdir.

İstifadə olunan ədəbiyyat

1. Abdullayeva S.A. Azərbaycan xalq çalğı alətləri (musiqişünaslıq-orqanoloji tədqiqat). B.: Adiloğlu, 2002, 454 s.
2. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası: 10 cildə, VIII c. B.: 1984, 608 s.
3. Bağirova S.Y. Azərbaycan muğamı (Məqalələr və tədqiqatlar). İki cildə, II cild, B.: Elm, 2007, 151 s.
4. Bədəlbəyli Ə.B. İzahlı monoqrafik musiqi lüğəti. B.: Elm, 1969, 445 s.
5. Ələsgərov S.Ə., Abdullayeva S.A. Azərbaycan xalq çalğı alətləri və orkestrləşdirmə. B.: Maarif, 1996, 172 s.
6. Əsədov A.İ. Təfəkkürün fəlsəfəsi. B.: Qanun, 1997, 284 s.
7. Əsədullayeva K.H. Azərbaycan muğamı – Ümumşərq şifahi ənənəli musiqi kontekstində. // “Konservatoriya” jurnalı № 3-4, 2009, s. 129-134.
8. Umudov M.M. Təvsiyələr – Metodik vəsait. B.: 2013
9. Hacıbəyov Ü.Ə. Şərq musiqisi haqqında Qərb alimlərinin təfsiri. // “Maarif və mədəniyyət” jurnalı, 1926 № 7, s. 30.
10. Hacıbəyov Ü.Ə. Azərbaycan musiqi tərəqqisi. Elmi əsərləri, II cild. B.: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının nəşriyyatı. 1965, s. 223.
11. Hacıbəyli Ü.Ə. Əsərləri. II cild, s. 500.
12. Hüseyni Ə.A. Orkestrin ulu babası. // “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 7 avqust, 1976, s. 4.
13. Nəcəfzadə A. Xalq çalğı alətlərinin tədrisi metodikası. Bakı, MBM, 2012, 92 səhifə.
14. Əliyeva F.Ş. Musiqi tariximizin səhifələri. B., Adiloğlu, 2003. 282 s.
15. Əliyeva F.Ş. XX əsr Azərbaycan musiqisi: tarix və zamanla üz-üzə. B., Elm, 2007.
16. Həsənova C.İ. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında milli ladların təzahürü. Dərs vəsaiti. B., Mars-print, 2004.
17. Kərimov H., Bayramov N. Kamança və fortepiano üçün “Pyeslər məcmuəsi”. Bakı, Işıq, 1989.

18. Rəsulov N. Qarmon məktəbi. Bakı, Çaşıoğlu, 1999.
19. Rəsulov N. Qarmon ilə fortepiano üçün "Pyeslər məcmuəsi". I kitab, Bakı, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin polioqrafiya müəssisəsinin mətbəəsi, 1998.
20. Rəsulov N. Qarmon ilə fortepiano üçün "Pyeslər məcmuəsi". II kitab, Bakı, Çaşıoğlu, 1999.
21. Rəsulov N. Qarmon ilə fortepiano üçün xarici ölkə bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət "Pyeslər məcmuəsi". III kitab, Bakı, çaşıoğlu, 2002.
22. İrzaquliyeva S. Qarmon məktəbi. Bakı, Şirvanəşr, 1999.

Hüseyn (Bakılı) Həsənov – 1950-ci ildə Bakı şəhərində, ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Bir ifaçı olaraq fəaliyyətə 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında, Respublikanın Xalq artisti Əlibaba Məmmədovun rəhbərliyi ilə “Hümayun” XÇA ansamblında başlamışdır. 1980-ci ildən 1995-ci ilədək Azərbaycan Konsert Birliyində “solist-qarmon ifaçısı” vəzifəsində çalışmışdır.

1981-1986-ci illərdə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında vokal sinfi üzrə prof. Kamal Kərimovda bakalavr təhsilini almışdır. Hüseyn Bakılı istər Azərbaycanda, istər keçmiş SSRİ-nin bir çox respublikalarında, istərsə də Hindistan, Yaponiya, Almaniya, Türkiyə, Çin, Norveç və s. xarici ölkələrdə dəfələrlə qastrol səfərlərində olmuş və Azərbaycan musiqisini layiqincə təbliğ etmişdir. 1973-cü ildə Saxalində keçirilən Zaqafqaziya ongunlüyündə, Respublikanın Xalq artisti Həbib Bayramovun dəvətilə, seçmə musiqiçilər tərkibində, uğurlu çıxışları olmuş, fəxri fərmanla təltif edilmişdir. Mərhum bəstəkar Ələkbər Tağıyevin 1980-ci illərdə təsis etdiyi “Arzu” ansamblının solisti kimi bir neçə il fəaliyyət göstərmiş (Mügənnilər-Nisə Qasımova, M.B.Bağırzadə), sonrakı illərdə isə SSRİ Xalq artisti Zeynəb Xanlarovanın rəhbərlik etdiyi ansamblıda uzun müddət solist olaraq çalışmışdır. 1989-cu ildə Almaniyada Azərbaycanın görkəmli nümayəndə heyətilə birlikdə, (bir neçə millət vəkili, o cümlədən Resp.xalq artistləri-Vasif Adıgözəlov, Həsənağa Turabov, yazıçı Anar, Fərhad Bədəlbəyli, Fidan və Xuraman Qasımova bacıları, Alim Qasimov və s.), seçmə musiqiçilər tərkibində iştirak etmişdir.

Mərhum sənətkarımız Rafiq Babayevin rəhbərlik etdiyi “Cəngi” qrupunda 1989-cu ildən vəfat etdiyi günə qədər sayılıb-seçilən sənətçilərlə,(Mübariz Tağıyev, Fırəngiz Rəhimbəyova, Brilyant Dadaşova, Səyavuş Kərimi və s.) birlikdə fəaliyyət göstərmişdir.

Azərbaycan Televiziyasının “Səhər görüşləri” verilişində tanınmış aktyorlarımızın (Nəsimə Zeynalova, Hacıbaba Bağirov, Səyavuş Aslan, Yaşar Nuri, İlham Namiq kamal və s.) oynadıqları parodiya səhnələrinin, eləcə də Hacıbaba Bağirovun oynadığı bir neçə tamaşanın („Songulunun sərküzəştləri”, „Bildirçinin bəyliyi”, „Sonuncu məhəbbət” və s.) həm musiqi tərtibatçısı, həm də qarmonla müşayətçisi olmuşdur.

Hüseyn Bakılının repertuarında Azərbaycan xalq musiqisi ilə bərabər dünya xalqlarının musiqisi də geniş yer tutur (rus, ərəb, fars, türk, ispan, moldav, bolqar, kuba və s.). Onun ifa etdiyi bu musiqilər və bəstələdiyi, “Pərvanə”, “Nuranə” rəqsləri Azərbaycan radiosunun qızıl fondunda saxlanılır.

Hüseyn Bakılının Azərbaycan musiqisində göstərdiyi fəaliyyətlər sırasında kinofilmlərdəki fəaliyyətindən də danışsaq, Azərbaycan k/f-lərinə yazılmış mahnı və musiqilərin ifa olunması üçün (həm qarmon ifaçısı və həm də müğənni kimi) bir çox bəstəkarlardan dəvətlər almışdır. Bunlardan “Bağlı qapı arxasında”, bəstəkar E.Sabitoğlu, “Payız gəldi”-mahnısı, “Kişi sözü” k/f-də bəstəkar Vasif Adıgözəlovun bəstələdiyi mahnı və musiqiləri həm oxumağıyla, həm qarmonla və həm də dodaq qarmonu ilə ifa etmişdir. “Zavodilo”(bəst.Cavanşir Quliyev), ”Bəxt üzüyü” (bəst. Eldar Mansurov) və s. k/f-lərdə məhz onun ifaları səslənir.

Musiqişünas alimlərimizin söylədiyinə görə Azərbaycan musiqisində ¼ səslər mövcud olub, bu səslərin xüsusi not işarələri də mövcuddur. Hal-hazırda bu səslər tarda, kamançada, balabanda, udda

və s. alətlərdə istifadə olunur. Hüseyn Bakılı 1978-ci ildə ilk dəfə olaraq Şərq səsdüzümlü qarmon yaratmış, alətin daxilindəki plankalarda rekonstruksiya işləri apararaq və qarmonun qrifində “si” ilə “do” və “mi” ilə “fa” səslərinin arasında əlavə dillər qoyularaq yarımtondan kiçik ($\frac{1}{4}$) səslər hasil etməyə nail olmuşdur. Onun ixtira etdiyi Şərq səsdüzümlü qarmon Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin 9544 sayılı şəhadətnaməsində öz təsdiqini tapmışdır.

1995-ci ildən 2015-ci ilə qədər Asəf Zeynallı adına Musiqi Kollecinə, 2015-ildən etibarən bu günə qədər ADMİU-nin “Xalq çalğı alətləri ifaçılığı” kafedrasında qarmon ixtisası və muğam fənni üzrə dərs deyir.

Mündəricat

GİRİŞ	3
ÖN SÖZ	5
Azər Rzayev(1930-2015) “Düşüncə”	9
Yohans Brams (1833 –1897) “Macar rəqsi”	15
Asəf Zeynallı (1909-1932) “Ölkəm”	22
Qara Qarayev (1918-1982) “Yeddi gözəl” baletindən “Vals”	29
Əşrəf Abbasov (1920 -1992) “Heyran olmuşam”	41
Coakkino Rossini (1792-1868) “Seviliya bərbəri” operasından Uvertüra	46
Emin Sabitoğlu (1937-2000) “Sən olmuşam”	67
Hacı Xanməmmədov (1918-2005) “Yaşa könül”	71
Süleyman Ələsgərov (1924-2000) “Şaloxo”	75
Şəmsi Kərimov (1924-1977) “Gecələr”	83
Georgi Sviridov (1915 - 1998) “Toy vals”ı	89
Tofiq Quliyev (1917-2000) “Qaytağı”	95
Vasif Adıgözəlov (1935-2006) “Lay-lay”, “Bayram süitəsi”	104
N Ə T İ C Ə	123
İstifadə olunan ədəbiyyat	124

**“AZƏRBAYCAN VƏ XARİCİ ÖLKƏ BƏSTƏKARLARININ
ƏSƏRLƏRİNDƏN İBARƏT KÖÇÜRMƏLƏR”**

Azərbaycan qarmonu üçün

Hüseyn Həsənəli oğlu Həsənov

Naşir: Ceyhun Əliyev
Texniki redaktor: Ülvi Arif
Dizayner: İradə Əhmədova

Yığılmağa verilmişdir: 30.04.2018
Çapa imzalanmışdır: 12.05.2018
Ş.ç.v. 16,5; tiraj 300
“Ecoprint” nəşriyyatının mətbəəsində
çap olunmuşdur
tel.: +99455 216 09 91